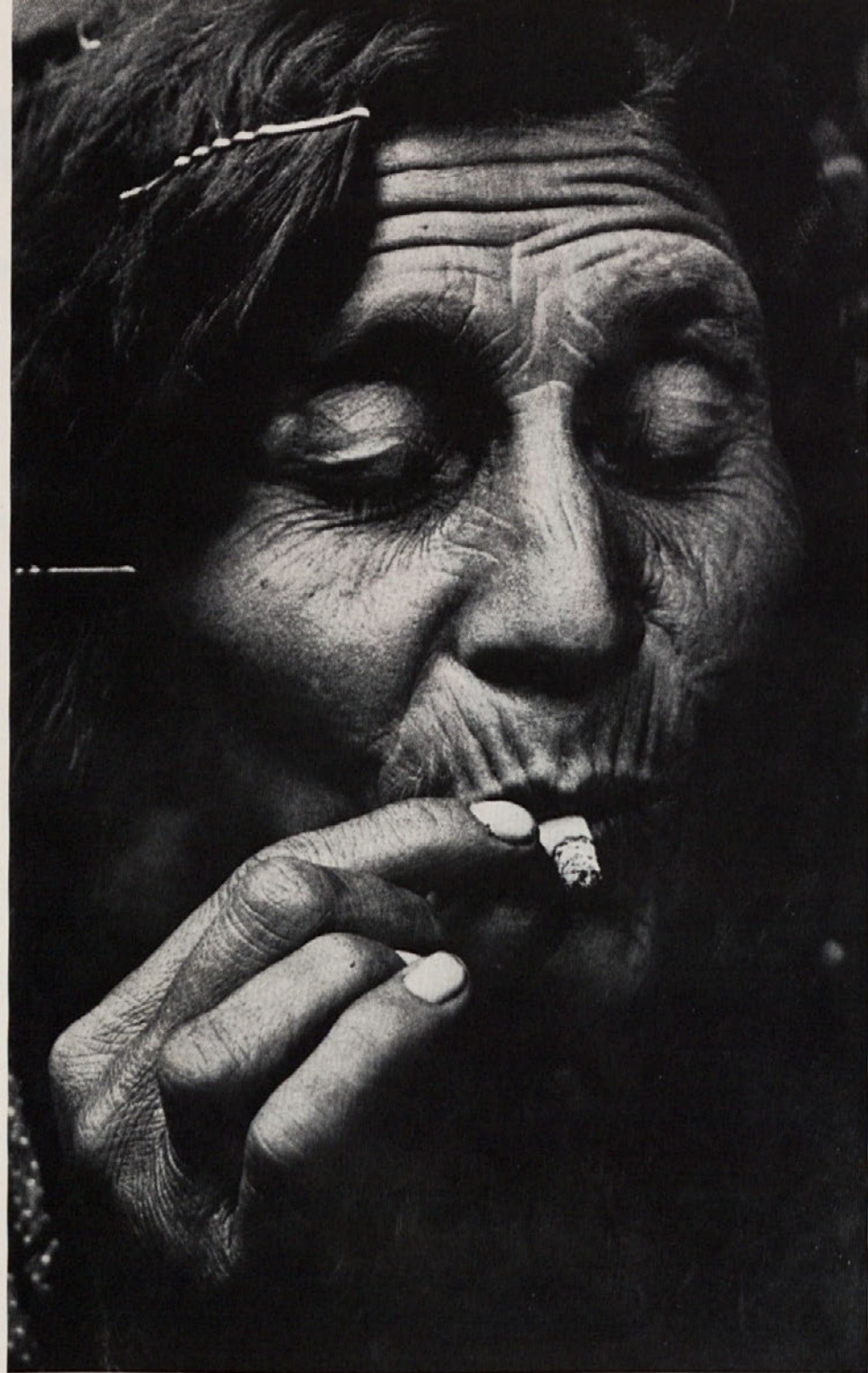
A stylized graphic illustration. A large, black, leafless tree trunk and branches are on the left side, extending across the top. In the background, there are white silhouettes of buildings with pointed roofs against an orange background. The bottom of the image is a solid orange band.

letó II. — 8. februar 1976

3

kočevski razgledi

Janez Černač:
UZITEK

UMETNISKA FOTOGRAFIJA

pomeni mnogim v Kočevju del življenja. Naši fotoamaterji so se s svojimi fotografijami proslavili na mnogih razstavah tako doma kot v tujini, zato je prav, da jih v Kočevskih razgledih predstavimo tudi domačemu občinstvu.

od strani 4 do 17

U S T V A R J A M O

od strani 18 do 25

O G L E D A L O Č A S A

od strani 26 do 35

S L I K E D A N A Š N J I H D N I

od strani 36 do 42

K U L T U R N O D O G A J A N J E

od strani 43 do 46

U T R I P M L A D I H

od strani 47 do 48

Š A L J I V E O D T U I N T A M

K O Č E V S K I R A Z G L E D I

izdaja Klub kulturnih
delavcev pri DKUD
Svoboda Kočevje

Ureja uredniški odbor:
Dragica Janša,
Tone Ožbolt,
Francka Merhar,
Marjanca Colarič,
Miloš Humek,
France Brus
Meta Prelesnik

Glavni in odgovorni
urednik
Mirko Levstek

Naslovna stran
Stane Jarm

Naslov uredništva:
Trg zbora odposlancev 30,
61330 Kočevje

Izhaja do trikrat letno.

Tiska
tiskarna Kočevska tisk
Kočevje

Po mnenju republiškega
organa št. 421-1/72 z dne
14. januarja 1975 šteje
revija Kočevski razgledi
med proizvode, za
katere se ne plačuje
temeljni davek od
prometa proizvodov.

- FRANCE PREŠEREN *Kdor jih bere, vsak drugače pesmi moje sodi.*
- STANE JARM *Ne moreš peti v puščavi, v praznini, slišati moraš odmev.*
- CIRIL ZLOBEC *Vaša revija je pozitivno dejstvo. Vsebina je pestra, aktivira se množica ljudi, postopno se lahko obdelajo cela področja, za lokalne razmere lahko postane pomemben kulturni dejavnik. Stare pesniške oblike niso najbolj primerne.*
- MATEJ BOR *Ne zapirajte se v ozke občinske okvire, saj kultura ni last enega samega kraja. Tudi sam bi sodeloval s kakim prispevkom.*
- FRANC CANKAR *Pri pesmih uporabite bolj kritičen izbor. Ne devajte jih v okvire, kot bi jih zapirali v kletke!*
- FRANC LOVSIN *Delavci z Itasa grajajo predolge članke. Lahko bi bilo več slikovnega gradiva in več kritičnih mnenj.*
- FRANCKA MERHAR *Zanimivo je poglavje o osvoboditvi Kočevja, uporabljali smo ga v šoli kot učni pripomoček in za govorne vaje.*
- DAMIR SKENDER, učenec *Škoda, da v drugi številki ni bilo šaljive rubrike.*
- DANILO SKULJ *Daljše članke bi bilo dobro razbiti s podnaslovi in bolj poživiti s slikami.*
- IVAN BRUDAR *Dober je sestavek Toneta Hočevarja o roški ofenzivi.*
- MARJANCA COLARIČ *Kulturni del bi bilo treba razširiti na širši krog sodelavcev.*
- KAREL BAČER, Novo mesto *Pohvaliti moram uvodni članek. Ne ponatiskujte stvari, ampak širite krog sodelavcev. Besedil ne preobremenjujte z malo pomembnimi slikami enodnevnega značaja, skrčite obseg otroških prispevkov.*

doma

Ljudje iz mojega kraja so odšli po svetu. Gnalo jih je življenje, hrepenenje po domačem kraju pa je ostalo, večno in nepotešljivo. Anica je v daljni Kanadi. Sto drobnih stvari jo veže na domači kraj. In to je radost in bolečina. Ko je odhajala z obiska v domači vasi, je s seboj odnesla ciklame, da bi cvetele na njenem vrtu v tujini. Kukavico bi rada slišala, ki je vsako pomlad pela v mladem bukovju.

Odhajali smo. Zdaj se vračamo, ker smo privezani na te kraje, ker smo tu pognali korenine.

Nekoč je tu kipelo življenje. Hiše, polne otrok, na cestah furmani, krošnjari... med vojno partizanske brigade, mitingi, šola... po vojni obnova požganih vasi, delovne brigade, udarniško delo. Pesem. Ljudje pa vedno skromni in dobri, kot so navadno tisti, ki jih življenje trdo preizkuša.

Potem se je tu čas ustavil.

Zdaj je tako tiho v naših vaseh. Zagrnjena okna brez rož — prazen dom. Zemlja ni več ljubljena. Košenice, ki so jih krčili moji dedje, so pognale divjo rast. V poletnih jutrih kosec več ne brusi kose. Pa si želim in vidim drugačno prihodnost. Vidim tovarno, nova poslopja, šolo, počitniške domove; na bregovih Kolpe kopalce in izletnike, ki so odkrili pozabljen svet lepote ob Kolpi...

Vse drugo naj ostane isto. Kolpa s svojo zeleno čistostjo, bori in breze, hiše z majhnimi okni in lesenimi plotovi, za katerimi bodo spet cvetele rože. Življenje. To želim za svoj kraj. Samo tu sem doma.

U S T V A R J A M O

JANEZ CERNAC

PLIMA ZELENEGA MORJA

Motno se vrste redi na nasprotnem bregu pod Somovo goro kot po košnji silaka. Daleč je, pa še meglica prepušča le nejasno sliko prog in ploskev mlečno zelene barve, pa se zdi tu z roba rajhenavskega Roga, da da je silak nakosil trave za rajнке rajhenavske vole.

Zbistri se, sonce razžre izparine in stvarnejše so s tem tudi misli in pogledi.

Je prisoten orjak — priroda.

Izostrijo se vrste grmovja in posameznih drevov, ki so v vrstah med seboj razmaknjene, kolikor so bile široke parcele ali meje med lastniki na nekdanjih pašnikih, travnikih ali njivah. Grmovje se je najprej zakoreninilo med zložaji kamenja, ki so ga znosili na kupe, ko so čistili površine. Tu so našli najprej zaščito pred koso leska, breze, lipa, pa tudi gaber in javor.

Pred šeststo leti so priseljenci iztrgali gozdu najboljša tla s tem, da so krčili gozd, požigali drev-

je in pobijali divjad, negovali in vzdrževali zemljo, ki je dajala obstanek desetim rodovom od otrok v može in žene do klekajočih starcev.

Odšli so.

Nahitro in nestrpnih kretenj, sovražni, nekateri oklevajoče, drugi v želji, menda vsi v upanju. Pobesneli apokaliptični jezdec Adolf je s kopiti razsekal tudi na tem košču zemlje ritem misli in dela in ga okužil s sovraštvom in mržnjo.

Odšli so ljudje in navade, pa tudi zakoni dohodka so se menjavali. Novi ljudje imamo nove račune, novi in pogosto računski so odnosi do zemlje.

Deseti rod, lastnik brazd na istem mestu, je čutil znoj desetih rodov v vsaki brazdi, je cenil vsak pedenj iztrgane zemlje za polje ali travnik. Slišal je žaljive in grozeče besede soseda ob prisvojenem mejnem drevesu, občutil je tožbe meja-

PANORAMA

FOTO: JANEZ CERNAC

Šest stoletij so se merile moči človeka v svojih potrebah s silami prirode s svojimi zakoni rasti in propadanja. medsebojnih razmerij med vsem živim in mrtvim. To ruvanje je oklenilo človeka s svojim žitjem v prirodni splet, ki je dajal ravnotežje v preoblikovani pokrajini.

šev, hojo v mesto, kjer je v tožbah izgubljal zadnji denar. Koliko gorja za parobke, ki jih sedaj odeva leska. Je kdo tam zavihitel orodje na soseda, da je listje precejalo kri? Morda. Če že ne tu, pa gotovo drugje, tam, ali tam zadaj, kjer je že gozd.

Vsega tega v nas ni. Ne more biti, čeprav ima tudi od nas vsak svoje brazde okapane z znojem dedov. Vedno manj je takih, ki so še sami puščali znoj na obdelano zemljo, pač pa drugam.

Vsi ti tisoči hektarov so sedaj naši z razumom in še ne toliko s čustvi. Razum pa postavlja drugačne meje kot srce. Meje v prirodi naj določa razum oplemeniten s čustvi, nikar pa računarstvo po merah trenutka. Tudi tu pod Somovo goro mora razum pri svojem delu sprejeti večne zakone prirode.

Ni se nam potrebno žariti za pedi zemlje, vedeti pa moramo, kaj naj bo s tisoči hektarov, če že poskušamo biti gospodarji prirode. Zato moramo vedeti, kako bomo ravnali, saj kdor ne ve, kam ga naj pripelje pot, ne zna zastaviti prvega koraka.

Človek je odšel in še odhaja.

Gozd in divjad se vračata.

Vračata se v kraje zdavnaj strohnelih panjev in sežganih debel, na mesto strohnelih teles svojih prednikov. Sile rasti in propadanja pa brez predaha snujejo in preoblikujejo tam, kjer se umakne roka, kjer popusti kosa, srp, motika, krivec. Zapuščanje obdelovalnih površin uničuje le sledi človekovega bivanja in briše njegova dela. Utoplajo se preznojeni razori, tisočkrat preklete strme poti in steze že minulih rodov, kot bi priroda že lela pregnati spomine in sledi na šeststo let občasnih porazov in umikanja pred silo človeka.

Gozd že osvaja več, kot želimo, pa čeprav je naš zaveznik v tisočerihih dobrotah. Mora biti tudi jasa, log in travnate preproge z rožami in zelišči.

Tako pestra pokrajina daje največ, kar želimo spletu vsega živega in človeku, ki je član vsega tega.

Tako velike spremembe sil v prirodi na Kočevskem, in ne samo tu, zahtevajo tudi spremenjeno miselnost o gospodarjenju s temi površinami. Vse je naše. To je tista prednost, da lahko določimo meje z razumom tako, da bodo te najbolj prilagojene zakonom prirode in zadnjim težnjam človeka po kakovosti življenja. Na velikih površinah lahko določimo, kje bodo pašniki in travniki za živino, kaj bomo prepustili za stanišča in pašo divjadi in katere površine naj spet objame gozd.

Naj pri tem upoštevamo prerokbe, da bo svet spet pestila lakota, ta pri nas že pozabljena tegoba? Na svetu je dovolj dobrin še za veliko večje število ljudi in za veliko let, le porazdeliti jih je treba. Človeštvo pestijo krize in vsako krstimo drugače, pa vendar je v svetu že od nekda le kriza razumnih in kulturnih odnosov. Razmere v svetu se hitro menjajo. Človeštvo si je ustvarilo ožilje, ki mu pretaka znanje, za vest, hrano in delo. Načela socializma osvajajo svet in so prisotna že skoraj v zadnji črnski vasi in v stebrih kapitalistične družbe. Te ideje o enakosti in pomoči bodo prav gotovo prej izravnale dobrine sporazumno ali s silo, kot pa bo človek ponovno krčil gozdove in oral sedanjo ledino za svoj obstoj. Kdor že ne verjame v to, pa naj sprejme vsaj spremenjene odnose v naši družbi in v pretok dobrin. Ni več potrebno, da si v vsaki vasi sami pridelajo vse in stkejo obleko, kar je bilo nujno še pred nekaj desetletji.

Zato privilegajoče in z razumom sprejmimo kot nujno, da izločimo za obdelovanje in krmo le najboljše tla, slabša in odmaknjena tla, pa četudi so bile pred desetletji in stoletji njive, pa prepustimo in vzdržujemo za divjad. Le najbolj pušta in skalnata tla pa prepustimo gozdu.

Sele sedaj, ko je človek utesnjen in razrvan med zidovi in ga duši smrad in osamljenost, dojemajo milijone let star urbar prirode, v katerem ima vsako bitje svoje pravice bivanja in mora dati svojo desetino sobitjem v življenjskih krogih družbe.

Ob sedanjem pogledu na nasprotni breg pa se veče ne zdi, da so redi uamejane orjaškim preživelim rajhenavskim volom, pač pa jelenom, košutam in srnjadi v naših odprtih hlevih, ki bodo v času morebitnih bojev tudi kot hrana dali svojo desetino našemu človeku.

Spominjam se, da sem kot šolarček pod šolsko klopjo prebiral knjige o živalstvu, živalski svet me je vedno pritegnil in mi nudil zabavo. Že kot otroka so me privabljele živali, zlasti divjad, zato sem se pogosto zatekal tudi sam v gozdove. Bral sem, da je gozd prepreden z

NEVIDNE

nevidnimi pregrajami, da so v gozdovih kletke, katerih ne vidimo, in da v teh kletkah žive živali. Spominjam se, da sem nekje čital, da je človek z zdravimi očmi in ušesi lahko slep in gluha.

Vpraševal sem se, če sem mar slep in gluha, da ne vidim teh kletk in pregraj. Tedaj tega nisem razumel. Kje so kletke? Kje tiste pregraje?

— Tu bova počila. Saj sva oba že utrujena.

Z lovcem sva sedla na svoje nahrbtnike in si obrisala potno čelo. Mož s sivo, kratko pristriženo brado si je napolnil pipo z dišečim tobakom. Preden si jo je prižgal, je iz notranjega žepa suknjiča potegnil stekleničko žganja. Napravil je požirek in stekleničko ponudil tudi meni.

— Veš, brez teh »rcnij« ne grem nikamor.

Solze so mi stopile v oči.

— Močan je! sem dejal in vrnil stekleničko.

— Ja, res je, sam sem ga kuhal. Po vaseh okoli mesta sem nabral hrušk in sliv. Nekaj litrov sem ga nakuhal.

— Jaka, kako dolgo ste že lovec?

— Lovec, veš, to je težko reči. Vem, da sem bil lovec že kot šolarček, ko sem bos z leseno puško zalezoval živali daleč od vasi. Drugače pa sem v lovski bratovščini že 40 let, prav letos je minilo 40 let. Spomi-

njam se, da sem že kot deček vedel za vsako stezico, vedel sem za vsako gnezdo, za vsako jazbino, vsako duplo.

— Jaka, nekoč sem čital, da so v gozdovih nevidne pregraje, kletke, v katerih žive živali.

Mož se je zamislil, puhnil dim v zrak, priprl oči pred soncem, ki mu je jemalo vid, in vzdihnil.

— Res je, fant, v gozdovih so kletke in pregrade, katerih pa ne vidi vsak.

Bil sem razočaran, saj sem pričakoval, da mi bo stari lovec dejal, da

KLETKE

teh kletk in pregrad ni. On pa je trdil, da so. To me je presenetilo.

— Res je, fant, take kletke so, je potrdil, kakor bi prebral moje misli. Jaz jih vidim vsak dan, je nadaljeval lovec. Poglej, sediva sredi mogočnih gozdov, greva kamor želiva, nihče nama ne brani, da ne bi stopila tja, kamor sva se namenila. Lahko greva v tisti mladi smrekov gozd, vidiš tam pod nama, lahko greva v bukovje, lahko greva na jaso, kamor hočeva. Pa pogledjva žival. Ali gre ta tudi lahko kamor hoče?

Ne, fant, ne more!

Veverica ne more tekati in živeti na travniku, prehitro bi bila plen druge živali, živeti mora v smrekovem gozdu, kjer jo barva njenega krzna ščiti pred roparji, polh mora živeti v bukovem ali v podobnem okolju ali v skalah, kjer se lahko skrrije zaradi barve svojega kožuščka, lisica ne more živeti v smrekovem gozdu, ker tam ni hrane za njo. Vidiš, to so tiste nevidne pregrade, tiste kletke, katerih ne vidimo, živali pa so v njih zaprte. Tudi človek živi v takih kletkah, tudi človek je obdan s pregradami, ki jih ne vidimo.

Sedaj razumem. Moram priznati, da sem se dolgo mučil, da bi odkril to skrivnost. Zdelo se mi je nemogoče, da bi bile živali zaprte v takih kletkah. Preprosto tega nisem razumel.

Jaka si je že v drugo napolnil pipo.

— Še tole pokadim, nato pa greva dalje. Šla bova do izvira in se tam okrepčala, malo bova spraznila ta najina nahrbtnika, ki sta kar dobro rejena.

Molče sva se potopila vsak v svoje misli. Jaka je verjetno premišljeval o svoji mladosti, o skritih poteh po gozdu, ko je zalezoval z leseno puško v roki lisice, jazbece, ko je stikal za gnezdi. Jaz pa sem še vedno premišljeval o gozdnih pregradah in kletkah.

— Ste postrelili veliko živali v teh štiridesetih letih, odkar ste lovec? Takoj mi je bilo žal, da sem to vprašal, vendar je bilo že prepozno.

— Ne, nisem. Veš, napačno pojmujeje lovca, vsi mislijo, da je lovec samo zato, da ubija, pa se motijo. Pravi lovec, to je lovec, ki čuti do narave, ki živi z naravo, ne ubija. Že že odstreliš tu in tam, toda vedno le tisto, kar ni zdravega, odstreliš bolno žival. Lovec skrbi za prirastek v gozdu, skrbi za krmo divjadi, dobro ve, koliko ima v svojem lovišču divjadi in kje se ta divjad lahko vidi. Lovec je kakor pastir, le da ima pastir svoj trop oštevilen, ima ga na kupu, lovec pa pase svoj trop po gozdovih in jasad. Videl boš krmišča, ta morajo biti vedno polna, da bi nas ne presenetila huda zima, imamo soline ali solnice. Vse to je skrb dobrega lovca. Včasih sem užaljen, ko ljudje govore, kako dobro živimo, kako imamo mesa vedno na pretek. Vidiš, to je zmota, to ni res. Streljamo le tisto, kar ni več koristnega.

Žal pa moram priznati, da je tudi med nami še takih, ki streljajo vse, kar jim pride pred cev. To pa so snobi. Streljajo, da bi si doma okrasili betonske stene s trofejami najlepših živali. K sreči je takih vedno manj, take naša bratovščina sama izloči.

Videl sem, da se mu je na obrazu razpela tančica jeze, bil je jezen na vse tiste, ki streljajo, kar jim pride pred cev. Verjetno se je spomnil na katerega od takih lovcev.

— Pojdiva.

Vzela sva vsak svoj nahrbtnik in tiho šla dalje. Stopala sva po skalah preraščenih z mahom, po travi in stezi, da bi ne lomila suhih vej z nogami, da bi nama pod nogami ne šelestelo suho listje.

Kakor vkopan je obstal.

Dvignil je oslinjeni prst nad glavo, da bi ugotovil, kam piha veter.

— Poglej! mi je šepetaje pokazal na jaso pod nama.

Stopil sem bliže in se zastrmel na jaso. Lovec mi je ponudil svoj daljnogled.

Velik močan jelen z velikimi razprtimi rogovi je lahko stopal po jasi. Kakor gospodar, sem pomislil. Nedaleč sta se pasli dve lepi košuti.

— Lep je, saj je celo tele, sem zašepetal.

Dršel sem z daljnogledom po močnem jelenu od rogov do vratu in prsi.

— Kako ponosen se mi zdi.

— Tega opazujem že dve leti. Vedno se zadržuje tod okoli, mi je povedal lovec. V njegovih besedah sem čutil strah. Bal se je za jelena, bal se je, da mu ga ne odstreli kak nepoklicni lovec.

— Dvanajsterak, kapitalen dvanajsterak, je povedal Jaka. Takih je malo.

— Da, malo jih je še, zato pa je po stenah v mestu toliko več rogov takih kapitalnih volov kakor je ta, je jezno pristavil lovec. Stopil je korak nazaj in glasno rekel, da greva.

Jelen se je povzpел na zadnji nogi in kakor zadet od krogle skočil v gozd, za njim pa tudi košuti.

Vame se je prikradla zavist. Zavidal sem lovcu. Zavidal take prizore, ob katerih lahko vsakodnevno uživa. Jaka si je pogladil sivo pristriženo bradico in se nasmehnil.

— Ti je bil všeč, kaj?

— Res je, Jaka, česa takega ne vidiš vsak dan.

— Redki so še, zato se tudi bojim zanj. Nikomur še nisem povedal, da imam v lovišču kapitalnega dvanajsteraka.

Čutil sem, da mi je hotel reči, naj nikomur ne govorim o tem, naj o tem molčim.

Na tihem sem sklenil, da bom o tem molčal, hkrati pa sem si obljubil, da pojdem že naslednji dan sam opazovat to žival, tega seveda nisem povedal lovcu.

Sla sva do izvira ledeno mrzle vode, ki je pritekala izpod velike skale in se nabirala v lesenem koritu, okrog katerega je bilo v blatu polno sledi divjadi, ki si je tu hladila žejo. To je bilo enkratno doživetje, to je

bil dogodek, ki ga ne bom zlepa pozabil.

Prehodila sva še in še poti po teh mogočnih kočevskih gozdovih, kjer sva opazila sledi različne divjadi, katere pastir je sivobrati Jaka, ki je tako ponosen na svoje delo, da bi tega ne zamenjal za noben drug poklic, za nobeno drugo delo.

Počasi sva stopala proti domu. Med potjo si je lovec poživigaval napev:

Kot kralj po planini visoki
pohajam za tropom ovčic,
nikomur tu nisem napoti...

Doma sem še dolgo v noč premišljeval o doživetju, o lovcu, jelenu in prostranih kočevskih gozdovih.

RUDOLF MOHAR NOČI

Pričakovanje

Temna, širna
noč, nemirna
krog in krog leži;
čez obzorje
zvezdno morje
Rimska cesta se blešči;
na poljani
uspavani
bujno klasje valovi;
murni črni
krik srebrni
zlivajo v globel noči —

V noč brez spanja
duša sanja
le o sreči lepših dni...

Vse noči

Vse noči prej zvezde v meni
nisem spal, si utrnila.
v zvezde tebe
sem koval. Zdaj noči so
pretemne,
A odšla si, brez pokoja
se izgubila, je srce.

Pesem

Noč
se je razlila krog koč,
češnje cvetočo objela gredoč.
Mesec ves zlat
se smeje z neba.
Mojo je dušo pomlad
napolnila,
tople je želje
mi v prsih zbudila.
Pridi, dekle,
da te privijem
na vroče srce
in izšepčem
vse sladke želje! ...
Utrgal bom
češnjev cvet
in ti ga vtaknil
v lase...

Nocoj

Nocoj je toliko zvezd,
da žari nebo.
V moji duši pa je
temno, temno.
Vse tiho... Le murenček
zdaj pa zdaj zakriči.
Morda tudi njemu
srce krvavi...

ZAKLAD PRI MRTALOZU

Kaki dve uri hoda vzhodno od Loškega potoka je velik, teman gozd — Mrtaloz. To čudno ime je gozd dobil po mrkolasih bradatih možeh, ki so tja pribežali pred Turki, ko so le-ti začeli vpadati v naše dežele. Bilo jih je dvanajst. Ljudje so jim rekli Mrkolasi, pozneje pa Mrtalozi.

Mrtalozi so tam živeli. Delali niso nič drugega kot ropali po gradovih in mestih. In četudi razen tega niso nikomur storili nič hudega, so ljudje trepetali pred njimi. Dovolj je bilo, da je kdo le izgovoril njihovo ime, pa so že zaklenili vsa vrata. Vendar pa Mrtalozi niso bili hudobni; revežem so celo pomagali, kjer so le mogli.

Sprva so bili Mrtalozi složni in ljubili so se kot bratje. Pozneje pa, ko so si nagrabili bogastvo, kakršnega tedaj ni premogel nihče, so postali ljubosumni drug na drugega. Nazadnje so se sprli in odločili, da si bodo zaklad razdelili. Ker se niso mogli zediniti glede deležev, so se stepli. Bili in lasali so se do onemoglosti! Potem so vsi izmučeni pospali. Le eden ni zatisnil očesa; ni se mogel znebiti občutka krivde za razdor, ki je nastal med njimi. Odšel je v temo in se obesil na najbolj debeli bukvi...

Ko so naslednji dan videli, kaj se je zgodilo, so ostrmeli. Prešinilo jih je, kot bi jih kdo zbdel z gorečim železom; in zatulili so kot volkovi: »Ooo... Prekleti! Sam hudič čepi v naših dušah!« se grabili za prsi in jokali: »Le zakaj smo bili sebični?... Ooo! Nikjer več ne bo mirnega kotička za nas...«

In res, poslej Mrtalozi niso imeli miru ne podnevi ne ponoči; senca umrlega tovariša jih je spremljala povsod. V znak kesanja so si ostrigli lase in obrili brade — pa nič ni pomagalo. Naposled so izkopali globoko jamo, v katero so zmetali vse, kar so naropali, jo zasuli z debelimi skalami in zakleli: »Naj hudič vzame to bogastvo, da ne bo nikomur več zastrupilo srca!«

In zapustili so gozd ter se naselili v Loškem potoku, kjer so potem živeli v miru in slogi z vsemi ljudmi...

x x x

Veliko let pozneje je nastalo v Jelenovem žlebu, ki je v neposredni bližini Mrtaloza, naselje. Tam so prebivali delavci, ki so sekali drevje in pripravljali les za odvoz. Zaslužili so malo, komaj za preživljanje. Zato so večkrat razmišljali o zakladu, o katerem so vedeli, da se prikaže v temni noči, a le tedaj, ko se sliši zvonjenje iz Loškega potoka. A bilo jih je malo, ki so poskusili srečo — in še ti so bili razočarani.

Pa je šel neke zimske noči Tazdolajnih Jernej, doma s Hriba, sam iz Jelenovega žleba domov. Bilo je pozno — a tema ko v rogu. Mraz je bilo, da je pokalo drevje; toda Jerneja ni zeblo, ker je spešil korake kakor še nikoli prej. Že se je bližal kraju, kjer je zakopan zaklad. Pa zasliši glas zvona: pri Taboru je bilo polnoči. V prsih ga je nekaj stisnilo. Ozrl se je na desno in zagledal tri kadi, polne zlatnine in srebrnine... Toda — groza! — na njih so ležale grde pošasti, ki so se spakovale in pretegovale na vse strani. Iz kadi se je sukljal modrikast plamenček in razsvetljeval okolico, da je bilo vse še bolj strahotno videti...

Jernej je obstal kakor vkopan. Za hip se niti ganiti ni mogel. A je le iztegnil roko, da bi pograbil vsaj nekaj...

Pa so se pošasti zarežale: »Ni ti dano! Tebi ni dano!«

Jerneju se je zdelo, da prikazni le gobce odpirajo, glas pa da prihaja kod odmev od bližnjih hribov.

»Komu pa?« je še komaj izdaval, zakaj tresti ga je začelo po vsem telesu in lasje so se mu ježili.

»Ta zaklad bo dvignil nekdo iz Malnarjevega rodu, iz Malnarjevega rodu, ki se bo izzibal v zibelki, stesani iz lipe, ki bo zrasla na tem mestu.«

Nato je vse izginilo. Jerneja je pograbila groza, da je bežal ko veter. Doma je kar padel v vežo — bolj mrtev kot živ. Čez tri dni so ga pokopali. Tik pred smrtjo je še povedal, kaj je videl in slišal.

x x x

Ljudje se tega, kar je povedal Jernej, niso prestrašili, zakaj sla po bogastvu jih je gnala, da so z vso vnemo začeli iskati zaklad. Kopali so skrivaj, vsak zase. Prevrtali so vso okolico — a našli niso ničesar. Tudi o lipi še ni sledu. Morda ne bo nikoli zrasla; baje da vsako kdo izruje, brž ko se prikaže iz zemlje.

Problemi *Problemi padajo, padajo, padajo
padajo na zemljo in v vesolje,
podirajo slabo,
požirajo bolje.*

*Problemi, problemi, problemi,
mi vsi smo veliki problemi.*

*Problem sta tudi prostor in čas,
čustva in sila vseh nas.*

*Problemi padajo, padajo, padajo,
padajo na zemljo, vesolje in nas.*

Slovo *Odpisana je sreča te minute;
ena manj je že na drugi strani.
Mati ura jih pridno odpisuje;
človek samo z očesom trene,
ko že naslednja spet odpotuje.*

*Joj, kako nas čas zapušča in zlorablja
sredi ropota in trušča!*

*Prav vsi bi morali to doumeti,
da od obiska našega
le kratek čas
ta naša zemlja se sveti.*

FRANC LOVŠIN

Kdor registrira napake, ima dober poklic, saj ne bo nikoli brez dela.
 Tujina pobere največ domačega kapitala.
 Bal se je samega sebe, ker ni znal živeti.
 Izgubil se je med valovi življenja.
 Življenje je toliko svetlo, kolikor svetlobe se prebije do njega.
 Lepa beseda odtehta kos kruha.
 Dober načrt nas vodi iz kroga mnogih napak.
 Ko dneva več ni, se noč prebudi.
 Prijatelja je imel le zato, da ga je lahko izkoristil za zaklonišče.
 Življenje je tekoči trak, ki se vrtil samo v eno smer.
 Ker je zemlja okrogla, nam ne zmanjka smučišč.
 Vsakdanjost je center za senzacije.
 Družba pokvari človeka, samota ga ubije.
 Tako je, lahko bi bilo bolje, toda dobrota je slabo plačana roba in
 ni je na pretek.

FRANC LOVSIN

polarna noč

polarna noč,
 velika v svojem gnevu,
 ugašuje zvezde
 in ob samotne boke
 zrak kositrasti
 zamolklo udarja.

o, horde juter
 nanizanih na brajde dni,
 valovi suličastih zarij
 so vas preganjali
 iz vaših gnezd
 in kakor prod
 so se trkljali
 meteorji rojstev
 v spiralasti koleselj zvezd.

zdaj je spet prazna
 jupitrova cev;
 v neizrisan dan
 se vije dolga sled
 pregnanih čred,
 ki se utapljujejo
 v mrtvi maternici
 zdrizastega jutra.

v obronkih živosti
 so zrasli stalagmiti
 z zapuščenih polj
 in nemirne statve sonca
 so stkale mrežo,
 da bi se v njej ujeli
 zadnji kriki rojstev.

MARJANCA COLARIC

daritve

ob tisočih sedminah
 si trgal vlakna
 s svojega
 galjotskega telesa,
 da tvoj oltar
 na beli goličavi časa
 ne bi bil
 ostal prazen.

sled

čemu se ustavljaš
 ob vrhu večera,
 ne da bi se ozrl
 na belo črto za teboj,
 ki pušča vse,
 kar je revnega v tebi,
 med ozarami dneva?

kamorkoli boš šel
 in kjerkoli se boš ustavil,
 za teboj bo luč dreves
 in pesem skrzatov,
 ki so se izvalili v jesenskem soncu,
 ne da bi matere videle njihovo rojstvo.

Skozi odprto okno

Skozi odprto okno se krade
v prazno izbo... hlad
Poslušam izvir
med grmovjem
in
čakam da pride kdo mimo
čakam da pride kdo mimo

Daleč nekje v tej sobi je glas
moj gost odhaja na ples
Poslušam plamen
in pesek
in
čakam da pride kdo mimo
čakam da pride kdo mimo

Izmed teh zidov bežim v gozdove
tople in nežne kulise
Poslušam jelene že tretjič
ta teden
in
čakam da pride kdo mimo
čakam da pride kdo mimo

BOKO

Kolpa — bratska reka

Kolpa, šumiš zdaj tiho, zdaj glasno,
prešerno, grozeče, toda krasno.
Kot da poješ pesem svoje kreposti,
neizpeto pesem večne te mladosti.

Vedno bi poslušal akorde tvoje te,
ki nikoli ti enako ne zvene.
Zdaj poješ boleče, tiho, jokajoče
in zopet veselo, bučno oglušujoče.

Včasih vzkipiš, se peniš,
pred jezom umiriš, se poleniš.
Poganjaš tu žago, tam mlin,
narastla, besneča si vsem v pogin.

Ko gledam te, penečo se v zagonu,
hitečo med vršaci, stisnjeno v kanjonu,
resnično očarljiva se mi zdiš,
še vsa mladostna, ko ti naprej hitiš.

O, Kolpa, gorska vila, prelepa si mi,
ne mejna reka, ki naj nas deli.
Naj tvoji spevi nas v bratstvu krepijo,
rodovi ene krvi naj v slogi večno živijo.

FRANC OZBOLT

Delavske roke

Na teh rokah
svet se vrti,
v teh žuljih
se cvetje razcveti,
oktobrsko rdeče,
ki nikoli ne oveni.

V nabreklih žilah
dan jutrišnji se skriva
za novo, večje uresničevanje,
lepše rojstvo v njih prebiva.

Vniknili smo, da živimo
v vrtovih
in med cvetjem;
v vrtove naših dni
naj noga tujca ne najde poti!
Saj tu je armada —
delavcev in kmetov!

Kavarniška noč

Kako so dolge
te kavarniške noči
brez spanja.
Nemir me v agoniji lomi.
Povsod lebdenje
živih slik
in mozaik spominov
me omamlja.

A ti, najdražja,
izpij vse do krika
svoje in moje moči
ob mladem mesecu
in svojim čarom
prebujenim
zdaj verjemi.

Noč! Tiha.
Nalahno tiha.
Moja glava
je naslonjena
na trdi les
in v teh trenutkih mirnih
na rokah
držim bregove
in se kot v sanjah
mesecu bledečemu
smehljam.

NEBOJŠA IGNJATOVIČ-TOPLICANIN

Odlomki iz mladostnih spominov

Smreka

Povzpela si se kot
vitka smreka
in mi s svojo krošnjo zastrla
pogled, da bi uresničila
čudežno misel. Ne daj, draga,
da pogledam svet onkraj
tvojih vej; pritegni
pogled nevednega bora,
ki vdihuje dišeči vonj
tvoje smole.

Kadar boš odšla

Kadar boš odšla
z mesečino,
bom zakuril ogenj
in se z dimom dvignil
ter odšel s teboj
na dolgo pot.

Nocoj

Nocoj sem se plazil
za teboj
po mračnih obalah
zastrtega jezera.
Pogazil sem poganjke
čudnih lokvanjev
in prisluhnil;
iz daljav
se je prikradel
spev
labodov.

DUSAN HOČEVAR

Ko postajamo stari, se kaj radi spominjamo na dogodke iz brezskrbnih mladih let. Ti dogodki nam stopajo pred oči v tako jasni podobi, kot da bi se dogajali včeraj.

Naša lepa kočevska deželica ima izrazito kraško podobo, obdana je sicer z nepreglednimi bujnimi gozdovi, zelo pa je revna tekočih vod. Edina rečica — ponikalnica je Rinža. K sreči pa so padavine sorazmerno izdatne, gozdovi s svojo podrastjo pa zadržujejo vlago.

Nedaleč od naše takratne hiše, ki je stala ob cesti Kočevje—Željne—Rog tik za rudnikom, je tekel droban potoček, v katerem smo pred več kot šestdesetimi leti lovili rake. Za potočkom pa je bil tik pod nasipom rudniške jalovine sredi brezovega gaja dokaj velik bajer, ki ga je napajal prav majhen studenček. Pri tem bajerju smo si slovenski knapovski fantiči skupno s fantiči kočevarskih bajtarjev uredili pravo nudistično plažo. Ob vročih poletnih dneh smo se hodili kopat in sončit. Kopalk kajpada nismo poznali, pa tudi plavati nismo znali. »Plavali« smo tako, da smo pred seboj z obema rokama porivali večjo desko, ki nas je obdržala na površju vodne gladine. Nikdar nismo stopili na dno bajerja, ki je bilo iz debele plasti mehkega sivorjavega blata, zato je bila voda na površju vedno čista.

Bilo je nekega vročega in soparnega dne, na dan Petra in Pavla leta 1911, ko sta se nam pridružila

še dva mlada in krepka knapa, dva prava Ličana. Odvrгла sta obleko s sebe in se pognala v vodo, malo zaplavala — brez deske — in izginila pod vodno gladino. Ker se dalj časa nista pojavila na površje, smo otroci zagnali vik in krik in klicali ljudi na pomoč. Kmalu se je zbralo več okoličanov obeh narodnosti, ki so brez glave begali sem in tja, mi pa smo venomer vpili, naj rešijo utopljenca.

Ojunačil se je neki mlajši knap, prav tako Ličan, odvrigel s sebe obleko, se pognal v vodo, malo zaplaval in izginil pod gladino. Kmalu se je spet pojavil, v naročju pa je nosil od poletnega sonca ožarjeno bleščeče belo truplo in ga položil na breg. Vsi smo obnemeli! Mati mi je naročila, naj skočim domov in prinesem svežo posteljno rjuho. Stekel sem, kolikor so me nesle noge. Med potjo pa sem slišal, kako so otroci vpili: »Še eden je, še eden. Še tistega poišči!« Ko sem se vrnil, sem zagledal skaljeno vodo bajerja, drugega utopljenca pa še niso našli. Mati je razgrnila prvo rjuho in vanjo zavila truplo nesrečnega kopalca. Reševalec je medtem opustil nadaljnje iskanje, stopil, gol kot je bil, k mrtvememu tovarišu in ihtel nad njim: »Pa baš danas, baš danas, moj Pero, se moralo to desiti, baš danas na tvoj imendan! A gde je naš Rade?!«

Ko se je voda za silo zbistrila, se je Ličan ponovno odločil, da poišče tovariša Radeta. Stopil je k vodi, pomočil vanjo desno roko in se z njo po pravoslavno trikrat pokrižal in mrmral predse: »U ime oca i sina...« skočil v vodo, malo zaplaval, se potopil in kmalu v naročju prinesel z blatnega dna truplo nesrečnega Radeta, ga blatnega izplaknil v vodi in položil na že razgrnjeno rjuho poleg mrtvega Pera.

Nas mlade kopalce je ta tragični dogodek tako pretresel, da smo se molče razšli. Nikdar več se nismo zbrali ob tem krutem bajerju.

Jeseni istega leta sem bil, verjetno po posebni naklonjenosti Kočevarjev, sprejet v tako imenovano »malo šolo«, ki jo je ustanovil »kočevski šulferajn« z namenom, da pripravlja otroke revnejših Kočevarjev in Slovencev, ki niso bili večji knjižne nemščine, za sprejem v prvi razred osnovne šole. Stari kočevski dialekt se je močno razlikoval od pravega nemškega jezika. Pa tudi slovenski otroci smo govorili neki domači »velikolaški« dialekt kraja, od koder sta prišla leta 1893 moja starša. Ta dialekt pa je bil seveda še bolj starinski kot v Trubarjevem katekizmu.

Ta zavod je bil nekakšna kombinacija otroškega vrtca in pripravnice za vstop v prvi razred osnovne šole. Njegov glavni namen pa je bil vzgajati slovenske otroke v germanskem duhu. Učili so nas pravilne nemške govornice in abecede v gotici. Slovenskih šol na Kočevskem takrat ni bilo.

Moj najboljši takratni prijatelj Rački, doma nekje iz Kostelskega in sin pomožnega strojnika pri velikem bagru na dnevnem kopu rudnika, ni bil sprejet v to malo šolo, kar ga je zelo potrlo. Da mu olajšam njegovo potrtost, sem mu sproti na pašniku, ko smo pasli krave, posredoval vse svoje novo zanje, ki sem si ga pridobil v vrtcu.

Učil sem ga pravilne nemščine in tudi nemške abecede, kar nama je že v naslednjem letu, ko smo hodili v prvi razred osnovne šole, bilo v veliko korist. Za to pomoč mi je bil Rački silno hvaležen in se je še trdneje navezal name.

Tik pred izbruhom prve svetovne vojne leta 1914, ko sva bila že v tretjem razredu, pa se je pripetila velika nesreča. Neke jesenske nedelje je bil njegov oče dežurni pri bagru in s fantičem sva mu prinesla kosi-
lo. Očeta pa nisva našla pri stroju. Fantè je stikal okrog vzvodov velikega bagra in ga po nerodnosti spravil v pogon. Nenadoma sem slišal obupen krik in zagledal dečka, kako ga je bager zagrabil v svoje klešče in

ga stisnil. Zakričal sem na ves glas in pritekel je njegov oče, brž ustavil stroj ter snel sinčka, a bilo je že prepozno, deček je bil mrtev. Ves v solzah ga je vzel v naročje in ga nesel proti domu. Šel sem za njim in gledal, kako so mojemu tovarišu izpod očetovih rok bingljale noge, kar me je spravilo v veliko žalost.

Sošolci smo mu pripravili turoben pogreb, vsa šola se ga je udeležila. Vsi smo jokali, celo stari repetenti,

ki se niso nikdar družili z nami, so jokali. Njegovo belo krsto smo vso obsuli s cvetjem in preprostimi venčci, ki smo jih sami spletli.

Tako sem izgubil svojega najzvestejšega prijatelja, s katerim sva skupaj pasla krave, skupaj pekla na tujih njivah izkopani krompir, se skupaj potepala, skupaj sedela v prvi šolski klopi in se skupaj učila. Ni ga več, v mojih mislih pa včasih še oživi.

MARJETA DAJČMAN

Na razstavi (umetnik)

Gledam sliko — mesto, reka Krka ga mehko objema. Nežna, mehka je ta pokrajina. Umetnik stoji nad to pokrajino, jo gleda, boža z ljubečimi očmi. Glej: Ta pokrajina je polna njegovih stopinj. Ta pokrajina je posuta s poljubi materinimi, v tej pokrajini se skriva vsa njegova mladost, vse tajne njegovega srca... Ta pokrajina je prežarjena s prečudno svetlobo in toploto. — To je resnična pokrajina, prežarjena z lepoto umetnikove duše. — Četudi bi ne poznala te pokrajine, četudi bi ne pisalo spodaj, bi vedela: To je njegovo rodno mesto.

In tu? Slika žene: Star, naguban obraz, utrujene, raskave roke, a nežno prožijo v pomoč. Roke, ki dajejo, dajejo, ne da bi želele plačila. Na ustih in očeh je neskončna ljubezen in milina. In ta stari, nagubani obraz prežarja čudna lepota — to je umetnikova ljubezen. — Četudi bi ne poznala te slike, četudi bi ne pisalo spodaj, vedela in čutila bi: to je umetnikova mati.

In tu? Spet podoba žene: lepo oblikovano telo, lepa, nežna roka se nudi v pomoč, vabeča usta, vabeč nasmeh... Na njenem obrazu, na vsem njenem telesu odseva nenavaden žar — ljubezen umetnikova. — Četudi bi ne poznala te žene, četudi bi ne pisalo spodaj, vedela, čutila bi: to je njegova žena.

In tu — na koncu — še podoba njega — umetnika. Da, to je on — ne bi ga mogla zgrešiti. Četudi bi ga ne poznala, spoznala bi ga iz te pokrajine, spoznala bi ga iz teh podob. Zazrem se v njegov obraz: To je najlepši obraz, to je večni obraz, večno lep in mlad, kot njegove umetnine. Na njem se odraža večna lepota. Zazrem se v njegove večne oči: Njegov pogled strmi v daljno daljavo, kamor ne segajo naše oči, ne naš razum.

Na tem obrazu se odraža prostranost vsega sveta, življenje in čustva vseh ljudi, lepota in resnica vsega sveta...

In ta obraz ljubi pokrajino vsega sveta in ljubi ljudi vsega sveta. In pokrajina vsega sveta ljubi njega in ljudje vsega sveta ljubijo njega...

In jaz? — Tudi jaz sem del te pokrajine, ki jo ljubi, tudi jaz sem del te pokrajine, ki ga ljubi...

Rdeča taščica

Jutro trga mrežo noči. Breztelesni duhovi izginjajo neznano kam. Oči raztaplja jutranji hlad. Cvetlice odpirajo cvetove. S tančico od rose pokrite, so kakor sanje. Modrikasti zvezdni prah je razsut po drevju. Dotik še dremavega metulja je kakor poljub, let brez šuma, čista lahkotnost. Mravlje se ogovarjajo, mrežijo mir. Odtisi nog živali tipljejo tla, oči iščejo.

Prevzema me tesnoba. Smreke pri studencu šepetajo. Zasušiti vejica, žuželka trepne s krili. Nočna večša se spravlja spat. Dotakne se me nevidna roka. Samota me mami, čuti so razprti, uho napeto. Jelke in bukve, nemi bratje molče. To je tih pogovor. Slišim v prsih svoje lastno srce. Ne vznemirja me premik časa.

Čutim dih jutra, oklepa me v svoj čar. Besede bi se izgubile med drevjem, zato molčim, ostaja lep sen. Modrikasta meglica se razblinja, svetloba prihaja, velika, svetla. Odprta so vsa okna in vrata, ne grem noter, ne morem ven. Zlati prah

sonca se v zeleni mreži vej razliva po tleh. Rojeva se dan, edino bogastvo, ki sem si ga pridobil, ustvarjeno iz sončnih žarkov, srebrne rose, cvetlic, trav in ptičjega petja.

S pogledom objamem drevo. Lahka krhka perutnica vztrepetala na vejici, zavita je še v jutranji mrak. Nejasni so še obrisi gibov. Med priprtimi očmi zagledam drobno kepico, rdeč rubin, na vrhu smreke pripet. Taščica stoji na vejici. izteza nožice, otresa roso, širi pisana krila, prhuta-joča, nežna, lahka. Zdi se mi, da se me komaj dotikajo. Čudim dih razprtih peruti, oklepajo me v svoj čar. Moje besede molče. Perutnice se odmaknejo, oči zapro. Prsi se napno, grlo mehko izboči. Vsa narava otrpne, kot bi se bala skaliti prvo kitico. Glas taščice, utrgan kakor šopek cvetja, se spusti med drevje, grmovje, cvetlice, trave. Bliža se, sprva rahel, boža uho. Slišim ga, čedalje bolj zvočen in čist je.

Polaga na uho opoj dehtečega jutra, pravcati snop vonjav. Spušča se z lahkim letom ptice, pre-

buja Jelenov studenec iz tišine. Čuti mi oživijo, ostrim nad vse močnejšim petjem. Taščico motrim z občutkom nenavadne radosti. Zleti z utripajočimi krili, kot živa iskra sonca na nižje ležečo vejo in poje.

Petje pozlačeno s prvimi sončnimi žarki prižiga opojno radost. Z zelenega svoda se spušča dehteča tišina. Ob prižganih lučkah rose čutim, kako se sonce tihotapi skozi najtanjšje špranje. Se igra po vejah, se vzpenja po drevju, se razsuje po tleh, posutih kot šop razpletelih las. Razgrinja zlate prte po cvetlicah in travah, pušča svoje tanke bleščee lase v krošnjah dreves, pije pri studencu s svetlimi ustnicami.

Motrim sence dreves, svetlikanje sonca, čisto rahlo, zastrto z vejami, z zeleno tančico iglic. V bisernici ros na cvetlicah steklene kroglice vise. Svetijo se v mavričnih barvah. Med priprtimi očmi vidim žive liste bršljana, gnezdo v spletu vej. Sanjarim, dihati sploh ni več treba. Tišina jutranjega gozda je lepa, kot čudežna glasba. Zdi se mi, da je petje taščice odzven neslišnega glasbila, ki ga uho le sluti. Nekaj se zgane, nič ni, le kaplja pade z veje. V zraku visi nemir drevja, ptičev in živali. Iščem drobne odprtine, prislonim svoje tankočutno uho, lovi srebrne zvoke taščice. Zdi se mi, da vsi udje drhtijo.

Jutro dehti po gostem lepljivem hladu smrek, jelk in bukev. Glasovi taščic trepetajo. Melodije se zarišejo v tišino, note visijo po vejah. Uživam v lepoti zvokov. Taščica se vzpne s svojim petjem nad drobno, gosto linijo drugih ptičev.

V žuborečem petju je petje taščice nekaj posebnega. Poje kot primadona med ptiči. Za tre-

nutek umolkne, zatem na naglo ubere drugo kitico. V novem, hitrejšem in milem ritmu me vzame s seboj proti neznanim obo-
tom. V meni zapusti po-
dobo nove lepote.

Ves prevzet od petja ptic, poslušam, gledam in molčim. Čudovito petje draži uho, stkano iz nežnih vrvičastih črt. Zrak je iz čistih zvokov taščice prešit. S samoto obloženo petje, neutrud-
vi kolobarji, plavajo po zeleni površini gozda.

V tišino zasejan glas taščice doni. Petje zveni kot najtišji motivi na violini. Duša se mi utaplja v ptičjem petju. Ena sama ponižna zamaknjenost me je, sam sebi nekaj šep-

tam. Zareče niti sonca tipljejo pevko na vrhu smreke. Iz molka se sliši vse več glasov s so-
sednjih dreves.

Tihi svet mahu, lišajev, drevesne skorje, iglic in listov onemi. Glasnejši postaja zrak, napet. Poslušam posamezno cingljanje zvončkov iz sosednjih dreves. Karkoli pričakujem, je nekaj posebnega. Vznemiri se mi srce v tišini kakor voda Jelenovega studenca pod pihljajem vetra.

V mavričnih barvah se stiskajo sončne niti, črtala luči vise po vejah. Mehek, siv, droben sneg leži na tleh, hoja med. Iz višin dreves se skozi veje preceja srebrn zvonki

glas taščice. Z odtisi senc dreves so popisane moje oči. Med smrekami je že nakopičen dan, vrhove objema sonce.

Gledam skozi veliko zeleno okno iz vej. Trepalnice so spuščene na pol. Svetel blišč ros na cvetlicah jemlje vid. Bos stopam po travi, ne motim tišine. V tančico iz pajčevine se love sončni žarki. Natezajo se in krčijo v hladnem zraku. Mehki žamet vetra pobliskava no rosnem cvetju. Vsepolno šumov, v zrak spuščeni, objema uho. Moje oči so polne v megli zavitega ptiča, srebrne rose, molčечеega drevja, mrtvega kamna, strme in mežikajo.

PETER VOVK

Gozdni kozmos

Gledam v raj:
koča,
venec drevja,
vitke jelke,
temne smreke,
krepke bukve —
vse poznam!

Prelepi kraj:
pomlad,
svetloba,
sonce,
veter,
gozd
in mir.

Tisoč barv,
tisoč vonjav,
tisoč življenj.
Vsemirski mir.
Šumenje drevja,
vetra,
toplih zvezd sijaj.

Vse se giblje,
cvete,
dehti,
poje,
brenči,
šumi,
se glasi.

Ptice,
cvetlice,
trave,
drevje,
pod njim živalce —
moj gozd!

Opojen zrak mi omamlja
glavo in srce,
v prsih
budi mi nove želje.

OGLEDALO ČASA

PETER SOBAR

Iz življenja Rudija Mazzonija

Ljudje na Kočevskem so v svoji zgodovini doživljali težke trenutke in imeli trde pogoje življenja. Eden izmed teh ljudi, ki so bili rojeni in živeli v Kočevju, je tudi Rudi Mazzoni. Vsi krajanje Kočevja in okolice ga poznamo, saj ga večkrat vidimo, ko gre iz Podgorske ulice ali se pelje s kolesom po mestu. Večkrat ga vidimo pri pogrebih, ko nosi zastavo ZZB v počastitev ljudi, ki odhajajo v svoj zadnji dom.

Kočevje je njegovo rodno mesto, v katerem je doživljal veliko težkega in tudi del lepega življenja. Vedno kadar pridemo skupaj, se nasmehne in pove kaj veselega, da človek pozabi na težave vsakdanjosti.

Rudi je sedaj star 54 let. Bil je član družine, v kateri je bilo osem otrok. Kot otrok je v letih gospodarske krize 1927—1939, doživljal vse tegobe otroštva v Kočevju. Po končani šoli se je zaposlil pri gradnji ceste Kočevje—Vas-Fara in delal pri tem do leta 1937, ko je ostal brez dela. V letu 1938 je dobil delo na rudniku Kočevje in v jami delal skupno z očetom. Dne 13. decembra 1941 je v jami zasulo očeta in sina. Oče je bil mrtev, Rudi je ostal pri življenju. Družina je tako izgubila očeta, od osmih otrok dva še nista hodila v šolo.

Rudi Mazzoni je na rudniku delal za OF in partizane od začetka, iz rudnika je prinašal eksploziv, ki so ga potrebovali partizani. Že pred vojno je bil član delavskih organizacij URS Jugoslavije in kulturno-prosvetnega društva Vzajemnost v Kočevju, ki jih je vodila KPS. Dne 5. maja 1942 pa je odšel v partizane v Zahodno dolenski odred na Lašče pri Dvoru.

V letu 1944 je bil obveščevalni oficir točke Sedmega korpusa na Rogu. Tedaj se je zgodil dogodek, ki je hudo prizadel vso družino. Rudi Mazzoni nam je o tem povedal:

»V avgustu 1944 sem vodil bataljon XV. brigade, da poruši železniško progo pri Stari cerkvi. Bila je temna noč. Bataljon je postavil zasedo na križišču med Brumbirtom in Gorenjem. Sam sem ostal v Gorenju po delu obveščevalne službe, drugi pa so odšli do proge. Akcija je bila uspešno opravljena. Bataljon bi se moral vrniti po cesti skozi Gorenje, kakor smo se dogovorili. V temi pa je zgrešil pot in se umikal proti Mali gori nad vasjo Gorenje.

Ura je bila že tri zjutraj. Po obveščevalni sem zvedel, da ob tej uri odhaja iz Kočevja vsak dan zelo močna sovražna patrrola. V tistem času okrog tretje ure zjutraj sem zaslišal po cesti od Brumbirta proti

križišču v Gorenju veselo slovensko govoricu, to je bilo proti tistemu mestu, kjer smo prej postavili zasedo. Mislil sem, da je to naš bataljon, ki se vrača iz akcije na progi. Ali pa je to sovražnik? O tem sem bil v dvomih vse dotlej, dokler kolona ni prišla na križišče. Ker tam ni nastalo streljanje, sem bil prepričan, da so v koloni naši. V resnici pa je naš bataljon že prej z druge strani prišel do križišča, ne da bi jaz vedel za to, in naša zaseda se je z bataljonom umaknila proti Mali gori. Prepričan, da so tedaj na križišču naši, sem v temi prišel iz Gorenja na križišče in se priključil koloni. V temi sem vprašal prvega, ko sem prišel do njega:

»Ste dobro opravili?« Odgovor je bil: »Od kod pa ti prihajaš?« Odgovoril sem. »Saj veš od kod!« V tistem trenutku pa je posvetil mesec izza oblaka in po kapah sem spoznal, da sem prišel med sovražnike, oni pa so spoznali mene, da sem partizan. V trenutku so me obkolili in šest mož me je držalo. Razorožili so me, mi vzeli torbico in vse ostalo, kar sem imel pri sebi. Približno štiri metre od mene dalje je bil nemški oficir, ki je videl, da je prišel k njim partizan. Takoj je prišel k meni in me vprašal, kje so še drugi partizani in zakaj sem prišel k njim. Znal sem nemško in sem bliskovito premišljeval, kako bi se rešil. Dejal sem, da sem prišel do njih, da se jim predam.

Nemški oficir me je odpeljal nazaj proti Brumbirtu, kjer je bil komandant sovražne kolone. Pri komandantu so se oficirji glasno razgovarjali, jaz pa sem naprej premišljeval, kako bi pobegnil. V razgovor nemških oficirjev sem posegel še sam s pripombo: »Bodite tiho, tu gori je polno partizanov.« Pokazal sem smer proti Gorenju. »Z ene strani pošljite 20 mož, z druge pa 20 in boste vse zajeli.«

»Gut, gut,« (dobro, dobro) je dejal nemški komandant in takoj odredil 40 mož, ki so odšli proti Go-

renju, mene je pa tisti oficir spet odpeljal do kolone na križišču in mi dejal, naj tam počakam. Poklical je dva mitraljezca, odšel z njima naravnost na križišče in postavil zasedo, pri kateri je ostal tudi sam. Čakali so, kdaj bodo prišli partizani. Tisti dve skupini sovražnih vojakov, ki sta odšli obkoljevat Gorenje, nista nikogar dobili. Vračali sta se po cesti iz Gorenja proti križišču. Prikazale so se sence ljudi, oficir, ki je bil v zasedi na križišču, je mislil, da gredo partizani, in je dal povelje: »Ogenj!« Zapokalo je in tisti, ki so bili z menoj, so skočili v borbeni položaj, sam sem pa odrinil dva vojaka in skočil naprej v gozd. Teren mi je bil znan, prevalil sem se čez cesto na Grintovec in naprej po gozdu. Za trenutek sem se ustavil in zaslišal vprašanje: »Kje je bandit?«

Po gozdu sem odšel v Klinjo vas. Imel sem občutek, da se bo moji družini nekaj zgodilo. V Klinji vasi sem prišel do Marije Knavs in ji naročil, da naj gre do naših, ki naj se takoj umaknejo v Željne, da jih bom tam jaz počakal in odpeljal v Belo krajino. V Željnah sem čakal do desete ure dopoldne, Knavsova je moje navodilo sporočila sestri, pa nikogar od naših ni bilo v Željne. Odšel sem proti Hinjam in spet naletel na sovražnika. Umaknil sem se na Smuko.

Drugi dan sem odšel spet v Klinjo vas. Na javki sem zvedel, da so se dogodki za člane naše družine razvili zelo tragično. Domobranci so govorili, da so mene na križišču ujeli in me vsega razrezali. Brata Ervina in Ivana, ki sta delala na železniški postaji v Kočevju, so aretirali. Domobranski podporočnik, domačin D. V., ki je vodil v Kočevju obveščevalno službo domobrancev, ju je pri delu aretiral. Oba brata so v Kočevju zasliševali dan in noč. Mamo, sestri Vilmo in Traudi ter brata Emila so malo kasneje aretirali in odpeljali v zapore občine. Potem so jih

odpeljali v Ljubljano in s transportom v taborišče Marklan an Inn, kjer so bili do osvoboditve.«

To je samo delček iz življenja družine Mazzoni v Kočevju, ki nam ga je povedal Rudi sam. Za realno oceno družine Mazzoni navedimo samo še naslednje:

V matični knjigi umrlih v Kočevju je napisano: Mazzoni Ivan, rojen 20. II. 1892 na Vranskem, poročen 19. X. 1919 v Kočevju, umrl 13. 12. 1941, ko ga je zasulo v jami rudnika Kočevje.

Sin Karel, rojen 28. I. 1917, je padel v partizanih leta 1944.

Hčerka Justa, rojena 21. X. 1919, je umrla leta 1944 v Ljubljani.

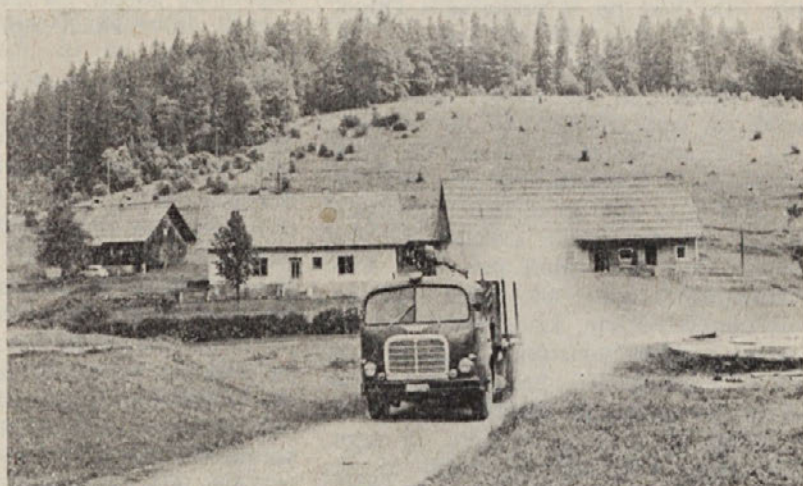
Sin Ervin, rojen 14. XII. 1923 v Kočevju, ustreljen v kamnolomu v Kočevju 26. 8. 1944.

Sin Ivan, rojen 26. VI. 1926 v Kočevju, ustreljen v kamnolomu v Kočevju 26. 8. 1944.

Tako je družina Mazzoni izgubila v letih NOB pet svojih članov. Mama in otroci so se vrnili v Kočevje po osvoboditvi. V letu 1956 se je vrnil v Kočevje kot upokojeni oficir JLA tudi Rudi, ki danes s svojo družino živi v Kočevju.

JOŽE ŽAGAR

G
l
a
ž
u
t
a

STARA GLAZUTA

FOTO: JANEZ ČERNAC

Zgodovinski oris industrijskega obrata sredi kočevskih gozdov

Pred več kot 140 leti na Kočevskem še ni bilo industrijskega izkoriščanja gozdov. Les se je takrat v večini uporabljal le za gospodarske potrebe prebivalcev in za domačo lesno obrt. Ko so se gozdovi drugod v svetu že smotrno izkoriščali, je Auerspergov gozdar Engelthaler dal leta 1835 pobudo, da veleposestvo zgradi steklarno v gozdovih na Goteniškem pogorju v kotlini med Debelim vrhom in Belimi stenami, to je nad vasjo Grčarice. Knez Karl Auersperg je ta predlog odobril in je leta 1837 steklarna pričela obratovati.

Steklarno so poimenovali po lastniku »Karlshütte«, slovensko Karlova steklarna. Ljudje pa so ta kraj nazivali Glažuta (izpeljanka iz nemške besede Glashütte — slovensko steklarna).

Steklarna je obratovala okoli 15 let, to je do leta 1852.

V tistih časih še ni bilo modernih sredstev za proizvodnjo in transport. Zato so gradili industrijske obrate tam, kjer so imeli v bližini tisti material, ki so ga rabili v največji količini. V našem primeru so za steklarne potrebovali največ lesa za kurjavo topilnih peči in za izdelavo pepelike za luženje oziroma čiščenje kremenčeve mase, iz katere se je izdelovalo steklo. Les je bil tisti dejavnik, ki je narekoval zgraditev steklarne sredi obširnih gozdov, da bi se bolje vnovčevale gozdne lesne mase.

Osnovna surovina za proizvodnjo stekla je bila kremenčev pesek. Pridobivali so ga v dolini okoli Grčaric, Handlarjev, Koč in drugod po Kočevskem. Pesek so k steklarni v Glažuto transportirali z vozmi in so za to zgradili vozno pot, ki še danes, sicer izboljšana, služi za promet. Koliko kremenčevega peska so potrebovali, ni znano.

Lesi za kurjavo in izdelavo pepelike so letno porabili okoli 8.500 prn. V dobi petnajstletnega obratovanja steklarne se je porabilo od 120.000 do 130.000 prn lesa in posekalo okoli 400 ha gozda.

Zaradi lažjega razumevanja in presoje, kako se je iz lesa izdelovala pepelika, navajam na kratko postopek: Posekani les (predvsem bukov les) so spravili na kupe in ga sežigali do upepelitve; pepel so zbrali, ga znosili na kupe in ga zavarovali pred vlago. Ko so zbrali večjo količino pepela, so ga pričeli lužiti. Natlačili so ga v škafe, ki so imeli na dnu luknje. Nato so ga pet dni polivali oziroma močili z vodo. Zaradi tega so morali to delo opravljati, če je bilo le mogoče, v bližini gozdnih studencev, sicer so morali vodo od drugod donášati. Skozi luknje v dnu posode je iztekala v drugo posodo masa, imenovana lug. Lug so nato parili v litoželeznih kotlih in ga stalno mešali. Medtem se je na stene kotla nabrala črna masa, imenovana pepelika. To črno maso — pepeliko — so od sten kotla odstranjevali s sekalom. To je bila šele surova pepelika. Za nadaljnje čiščenje surove pepelike so uporabljali posebne poleiptične peči za kalcioniranje. Te peči so ogrevali toliko časa, da je pričela surova pepelika žareti, in je po približno treh urah postala popolnoma bela. Ohlajeno pepeliko so potem uporabljali v steklarski proizvodnji. Iz 1 prn lesa so izdelali 0,53 kg pepelike, za 1 cent to je 56 kg je bilo potrebno 183 prn lesa. Pepeliko so tudi prodajali in je bila v 18. in 19. stoletju ta proizvodnja na Kočevskem močno razvita.

Vendar steklarna zaradi vse večje konkurence drugih steklarn na Slovenskem, a tudi čeških, ni bila dolgo rentabilna in jo je lastnik leta 1852 ukinitil.

O tem obstaja anekdota: »Knez Karl Auersperg je rad svojim gostom stregel s pijačo iz servisa, ki ga je izdelala njegova steklarna. Ob teh prilikah se je pohvalil, da pijejo iz najdražjega servisa na svetu, vrednega 30.000 goldinarjev«. To je bilo toliko, kot je bila čista zguba steklarne v Glažuti, ki jo je ob ukinitvi plačal. Ostal mu je samo ta servis.

V letih 1870/71 je bila na istem kraju postavljena parna žaga, ki je večkrat pogorela, bila zopet obnovljena in modernizirana ter je obratovala vse do leta 1942, ko je bila v bojih med NOB uničena.

Že v dobi steklarne je v Glažuti bilo zgrajeno naselje, predvsem za delavce in uslužbence, kakor tudi razna gospodarska poslopja. Tudi v času obratovanja parne žage je bilo tu močno delavsko naselje, ki je služilo gozdarstvu in žagarski proizvodnji.

Med kočevskimi Slovenci

Oranje ledine, setev in prve kali

Obljuba zavezuje tistega, ki jo da in našim skromnim slovenskim ljudem Kočevske, s katerimi sem se bil seznanil, sem jo bil dal. Ne službene in tudi družinske obveznosti me torej niso smele ovirati, da bi je ne bil izpolnil. V mesecih svojega bivanja na tem ozemlju sem spoznal pomanjkljivosti dosedanjega dela in nevzdržnost takega stanja. Hkrati sem se zavedal nevarnosti, ki nam preti, če nacističnim idejam rajha na tem ozemlju ne bomo krhali osti. Vedel sem za potrebe in spoznal tudi načine, ki bi tako stanje izpremenili.

Nujno je bilo razbiti osamljenost zavednih slovenskih ljudi na podeželju z vzdrževanjem stalnih stikov z njimi, z razgovori in posredovanjem verodostojnih poročil o dogajanjih doma in v svetu. Z njihovo pomočjo bi bilo treba vse Slovence tega ozemlja povezati v trdno skupnost za ohranitev jezika in za medsebojno pomoč. Poživiti bi bilo treba delo že obstoječih društev in ustanovljati nova kulturna narodno-obrambna društva. Ta društva bi z igrami, petjem, predavanji ali drugimi nastopi negovala slovensko besedo, bodrila duha ter v ljudeh vzbujala in krepila slovensko narodno zavest. Takó ljudstvo ne bi več brez odpora sprejemalo obstoječega stanja. Uprlo bi se potujčevanju otrok

v šolah in nasilnemu prištevanju h Kočevjarjem, kar so pogosto delali kočevski duhovniki tako, da so njihove priimke zapisovali v krstne, poročne in druge listine z nemškimi pravopisom. Društva bi morala zahtevati slovenska cerkvena opravila. Leta 1936 so imeli taka opravila samo v Kočevju, Stari cerkvi in v Mozlju.

Naslednja težka, a zelo pomembna naloga je bila zasledovanje in odkrivanje hitlerjevskih hujskačev in njihovih pomagačev. Odkrivati bi bilo treba njihove tajne sestanke, shode, vojaške vaje in prireditve. Dobra mreža opazovalcev bi morala Slovence obveščati o delu kulturbundovskih organizacij ter razgaljati njihove namene in cilje.

Samo troje krajev je že imelo nekaj pogojev za tako delo: poleg Kočevja še Stara cerkev in v majhnem obsegu Mozelj. Povsod drugod se je razprostirala neobdelana celina, na kateri so, med seboj nepovezani, živeli posamezni neupogljivi Slovenci, ki pa vsemu niso mogli kaj. Iz teh je bilo potrebno skovati celoto. Kakšne so bile možnosti v Kočevju, sem že navedel. Toda tudi te že urejene sredine je bilo treba prežeti z borbennostjo in doseči, da si bodo začrtale jasne, točno določene širše smotre, ki naj bodo v korist našemu ljudstvu. V vsa brez izjeme bi bilo potrebno vnesti tudi delo za krepitev narodne zavesti.

V Stari cerkvi je že od leta 1929/30 živelo prosvetno društvo »Sloga«, so ga vodili Franc Hočevvar, brat Lojze, Jernej

Fabjan in kot pevovodja in vodja dramske družineumorni Ferdo Bončina. Tam so že imeli za seboj »ognjeni krst«, ko so v dneh 9. in 10. junija 1935 kulturbundovci odprli prvi in edini kulturbundovski dom na Kočevskem. Tam so že imenovani leta 1929 izbojevali tudi enkrat mesečno slovensko cerkveno opravilo. Poleg »Sloga« so imeli tudi sokolsko četo društva iz Kočevja, ki so ji pomagale kot vaditeljice tudi Smole in Mimica Bogataj iz Kočevja. Starosta čete je bil Bedenikovič, pomagali pa so mu poleg Bončine še Kokotec, Cingerle in Žagar. Enkrat letno je imela četa svoje nastope, h katerim so prihajali Slovenci okoliških vasi, iz Kočevja in ribniškega konca.

Pevski zbor »Sloga«, kateremu so pomagali tudi pevci — zlasti dijaki iz Kočevja — je pridno vadil slovensko petje in sodeloval tudi pri slovenskih cerkvenih opravilih. Igralci iz Kočevja so sodelovali tudi pri igralski družini. Režiral je Bončina, nastopali pa so predvsem v poletnih mesecih, saj dvorane niso imeli, na vrtu Alojza Hočevarja, ki je v ta namen odstopal svoj vrt v Slovenski vasi. Ohranjeni so spomini na uprizoritve del Bele vrtnice, Tri sestre, Kralj na Betajnovi, Vdova Rošlinka, Ave patria in Lovski tat. Iz Kočevja so stalno pomagali Franc Uhan, Pepo Benulič, Rudi Svetlin, Peter Rutar, Štefan Vidič, sam Bončina in še zlasti njegova sestra Milica.

Otvoritev kulturbundovskega doma in z njo združenih prireditev je

pomenila za tamkajšnje Slovence izziv in bila povod za resen spopad s Kočevarji. Iskali so pomoč ne samo v Kočevju, pač pa tudi v Ribnici, Sodražici in celo v Ljubljani. Takrat so slavnostno povorko Kočevarjev na predvečer otvoritve doma razbili. V tem spopadu so sodelovali poleg Bončine in Švajgerja tudi bratje Vovk, Ličeni, Levstik in Rutar iz Kočevja, pa Fajdiga iz Sodražice, Majnik iz Ribnice in iz Grosupljega Janežič. Kočevarska nacistična izzivalnost je dobila opomin, četudi so dom zaradi takratne notranje predvsem pa zunanje politične smeri jugoslovanskih strankarskih množičnežev Kočevarji le odprli.

V Mozlju je že obstajala sokolska četa društva iz Kočevja. Med ustanovitelji je bil zlasti posestnik Lušin. Starosta čete je bil tedanji poštni voznik Ivan Stanič. Četa je imela letne sokolske nastope na mozelski gmajni. V njenem okviru je deloval tudi slovenski pevski zbor, ki ga je vodil »Slepi Tonček« iz kočevskega Doma za slepo deco Tonček Čurič. Pevcem je dal za vaje na razpolago svojo »hišo« posestnik Mohor. Ker je bil zbor v Mozlju sam preslab, so mu pomagali pevci slovenskega cerkvenega zbora iz Kočevja. Četudi sta ljubljanski škofijski ordinariat in kočevsko srezko načelstvo na zahtevo Staniča in njegovih sodelavcev odredila, da mora biti tudi v Mozlju enkrat mesečno cerkveno opravilo v slovenščini, so si morali Slovenci to pravico šele izvojevati. Ko je mozelski župnik Erker napovedal prvo tako opravilo, kar je za Slovence pomenilo zmago njihove zahteve in so se na ta praznik še posebej slovesno pripravili, so Kočevarji enostavno zasedli kor ter domačim pevcem iz Mozlja in oko-

lice ter gostom iz Kočevja branili dostop nanj. Prišlo je do žolčnega prerekanja in prerivanja, dokler Slovenci Kočevarjev končno le niso izrinili s kora, ga zasedli in je bilo moč cerkveno opravilo izvesti. Seveda so Kočevarji še dalje nasprotovali, toda — na srečo — uspeli niso.

Obstajala pa so še velika področja, kjer je bilo treba začeti z osveščevalnim delom: celotno področje Starega loga tja do Smuke, Kočevske Reke, Grčaric in Borovca prek Raven proti Dragi, Livolda in bližnjih vasi, Koprivnika z razvejanim ozemljem tja doli do Nemške loke, Brezovice in Čepelj.

Kakor označujemo leto 1848. s pomladjo narodov, tako moramo upravičeno čas od jeseni 1936. dalje za kočevske Slovence pimenovati kot dobo preorojevanja in narodnostnega osveščanja. Septembra tega leta je takratna klerikalna politična oblast začela sem »po kazni« premeščati zavedne slovenske učitelje, s čimer je, na srečo slovenske stvari na Kočevskem, četudi na nesrečo pregananih, izkazala narodno — obrambnemu delu tega področja, ne da bi hotela, veliko zaslugo. Ti naši učitelji, četudi so bili iztrgani iz dotodanjih sredin in so osebno utrpeli mnogo škode in četudi so med Kočevarji naleteli na kaj negostoljubne, da celo sovražne sprejeme — po večini so imeli težave tako z nastanitvami kakor tudi s prehrano, ki so jim jo Kočevarji odrekli — se niso vdali tarnanju in malodušju, temveč so v veliki večini spoznali, da jih v tem okolju čaka sicer nevhvaležno, trdo, toda za slovensko stvar zelo pomembno delo. Na tedanji banski upravi v Ljubljani je takrat že bil poročevalec za manjšinsko šolstvo France Ostaneč, ki ga je kot svoje-

ga sodelavca pritegnilo tudi vodstvo Družbe. Ti so na to ozemlje prestavljane učitelje dobro seznanili s položajem Slovencev na Kočevskem, s perečimi vprašanji, ki bi jih radi razrešili, in z nalogami, za katerih izpolnjevanje bi bila njihova pomoč zelo zaželena. S temi premeštivitvami sem bil seznanjen tudi sam, saj sem bil z vodstvom, ki sem mu pošiljal redna poročila o dogodkih, bodisi neposredno ali pa preko podružnice v Kočevju v stalnem stiku. Zares sem se razveselil, ker sem zaslužil, da je tudi moje osamljenosti konec in da bom v teh ljudeh našel resnično predane in delavne narodno — obrambne sodelavce. Kakor so na Kočevsko prihajali, tako sem se z njimi tesno povezoval.

V jesenskih dneh 1. 1936. sem se spoznal z učiteljem Dequalom in njegovo ženo, ki sta prišla na šolo v Mozelj, z Marjanom Tratarjem in ženo, ki sta bila prestavljena na šolo v Borovcu, z učiteljem Urbančičem, ki so ga poslali v Koprivnik in Poldetom Merčunom, prestavljenim v Nemško loko. V Stari log, najbolj zagrizeno kočevsko — nacistično okolje, je moral Štefan Trobiš, pozneje pa so na koprivniški konec pregnali še Solmajerja, pa učitelja in pisatelja Lojzeta Zupanca v Spodnji log in na Brigo Silva Mehoro, potem ko se je učiteljica Zdenka Cirk poročila z učiteljem Slomškom na Škrilju. V Čeplje sta morala Peter Maurin in Marija Koman, medtem ko so v Livoldu nastanili Borisa Boca. V Štalcerjih je že učiteljeval Rudolf Vrabič, v Stari cerkvi za Alojz Blenkuš in pozneje Janko Kotec. Ni jim bilo lahko, tem našim učiteljem. Srečevali so se z odporom

zagrizenih Kočevarjev in kočevarskih šolskih svetov, morali pa so često premagovati tudi nezaupanje posameznih od Kočevarjev ekonomsko odvisnih in nahujksanih Slovencev. Imeli so opravka s pravcatimi štrajki otrok, ki niso hoteli k pouku v slovenskem jeziku. Morali so biti zelo potrpežljivi in iznajdljivi, da so si pridobili njihovo zaupanje.

Učitelj Tratar se nekaako takole spominja prve šolske ure v slovenščini, ki jo je imel po premetstvi na šolo, kjer je do tedaj poučeval v nemščini: »Otrokom bi se moral predstaviti, toda namesto nemščine, ki mi ni hotela z jezika, sem sedel za harmonij, ki ga je šola premogla, in na njem poigraval razne naše slovenske in jugoslovanske melodije. Vmes pa sem z otroških obrazov razbiral odmeve. Kmalu sem opazil na drobnem ličecu solzo, drugod spet smehljal, nekateri so začeli sprva boječe mrmraje, nato pa glasneje spremljati melodijo in peti. Drugi so samo čakali in me gledali. Pesem je končno zmagala in prvič po skoraj 30 letih samostojne države sem na šoli mogel začeti pouk v slovenščini.« Toda Tratar ni bil edini. Tako ali približno enako so začeli učitelji prve slovenske šolske ure tudi po drugih šolah. Led je bil prebit.

Učiteljev so se začeli oklepali tudi odrasli. Predvsem tisti v tem zapisu že imenovani zavedni Slovenci, ki so se jim pridruževali tudi drugi od blizu in daleč. Tako so se okrog teh začela oblikovati nekaka središča našega narodno — obrambnega dela in so to prav kmalu tudi postala.

Družba je imela vsako leto v drugem kraju svoje občne zборе, imenovane velike skupščine. Teh so se udeleževali predstavniki podružnic z območja cele Slovenije, tudi delov izven meja takratne Jugoslavije, saj je znano, da je Družba vzdrževala slovenske šole in ustanove tako v Trstu kakor tudi na Koroškem ter podpirala tamkaj naš slovenski živelj. Skupščine so imele svoj slavnostni del s poročili in volitvami družbinih organov, skoraj vse pa poseben zaupni del, namenjen samo ozkemu krogu zavednih in zanesljivih narodno — obrambnih delavcev. Taka skupščina je bila sklicana tudi za 8. september 1936. leta v Mariboru. Udeležil sem se je in na zaupnem sestanku podal izčrpno poročilo o razmerah na Kočevskem z nujno prošnjo, naj se nekaj stori za naš živelj sredi našega ozemlja »kjer Nemeč — še celo ponemčuje — tuje — slovenskega človeka«. Če ne bi bil takrat imel stvarno podprtih trditev in dokazov zanje, mi navzoči verjetno ne bi bili verjeli. Tako pa so mojim izvajanjem morali dati vero in tudi sprejeti predloge, ki sem jih dal za izboljšanje nemožnega stanja. Osvojili so jih in na moje ter mojih sodelavcev veliko zadovoljstvo sprejeli sklep o zbiranju sredstev za sklad »Kočevski dinar«, ki naj bi služil podpiranju narodno — obrambnega dela na Kočevskem, nadalje sklep, da naj se velika skupščina izvede naslednje leto v Kočevju, naložena pa nam je bila tudi naloga, da povsod tam, kjer je le možno, tudi po Kočevski ustanovimo nove podružnice Družbe.

Neposredno po skupščini sem oskrbel pravila podružnic, obiskal naše ljudi in učitelje na podeželju in že na prelomu let 1936/37 smo mogli vod-

stvu sporočiti, da smo sprejeto obvezo izpolnili. V tem času smo ustanovili podružnico v Kočevski Reki s predsednikom Jožetom Marincljem, v Mozlju, kjer je bil za predsednika izvoljen Vojteh Mežan, v Koprivniku s predsednikom Dragom Prinčičem, spomladi leta 1937. pa se je tudi prosvetno društvo »Sloga« v Stari cerkvi prosvetoval v podružnico CMD s predsednikom Ferdom Bončino na čelu. Ustanovni zbori podružnic so bili za slovenske prebivalce posameznih okolišev pravcata slavja. Mogli bi jih skoro primerjati z nekdanjimi slovenskimi tabori, saj se je nanje zgrinjalo vse, kar je čutilo slovensko od starcev in stark, prek mladih do najmlajših. Bil je to čas osveščanja slovenskih ljudi, čas vračajočega se samozaupanja, čas spoznanja, da mora biti konec narodnostnega in gospodarskega zaslužjevanja na lastni zemlji, in čas, ko se je začela v tukajšnjih ljudeh prebujati zavest strašne nevarnosti, ki jo s seboj nosi nacizem, ko preti zaslužjiti in uničiti ne samo vse, kar je slovenskega in slovanskega, pač pa tudi vse kar je naprednega in ves svet.

Na teh zborih sem spoznaval vedno več naših zavednih in slovenski stvari predanih ljudi celotne Kočevske iz vasi in zaselkov in si postopoma ustvarjal mrežo takih, ki so me bodisi sami ali pa prek podružnic obveščali o nacističnih izpadih na podeželju, zlasti pa o gibanju hitlerjevskih plačancev in delu hitlerjevskih organizacij tega področja. Zapažanja in obvestila sem vestno beležil in jih sporočal vodstvu Družbe. V tem času pa sem prevzel tudi zares težko nalogo poročevalca za naše ljudi celotne Kočevske. Z vodstvi podružnic, v krajih pa, kjer teh

ni bilo, z zaupniki posameznih okolišev, smo se dogovorili za redne mesečne sestanke na točno določene dneve in ure v mesecu. V tistih letih to ni bila nič kaj lahka naloga, če upoštevamo, da prevozov ni bilo, da se je bilo torej treba zanesti samo na lastne noge ali kolo ne glede na vreme. Razdalje so bile velike. Napovedani sestanki so morali biti opravljeni, rajše sem prihajal prezgodaj in počakal, kot pa zamujal.

V oddaljenih krajih: Kočevski Reki, Borovcu, Čepļjah, Koprivniku, Grčaricah, so bili sestanki ob nedeljah bodisi dopoldne ali popoldne po končanem cerkvenem opravilu, v bližnjih: Livoldu, Stari cerkvi pa tudi med tednom ob večerih. Le Stari log je bil ob strani.

Vsa leta do februarja 1941. so bila za mesečne sestanke naših ljudi pa tudi za siceršnje narodno — obrambno delo na Kočevski Reki na stečaj odprta vrata Lavričeve domačije na številki 11, v katere prostorni »hiši« so sestanki bili. Ker smo jih za to področje zaradi ozemeljske razsežnosti sklicevali izmenoma v Kočevski Reki ali na Borovcu, so bili sestanki na Borovcu v razredu osnovne šole. Po področje je obsegalo vse ozemlje od Štalcarjev, prek Novih lazov, Vecenbahov in Morave, Iskrbe na eni strani, Mrzlega studenca, Gotenice, Koč, Mlake, Handlerjev na drugi ter Borovca, Inlaufa, Raven in obeh Brig na tretji. V Mozelj so se zgrinjali na sestanke Slovenci iz Mozlja, Kočarjev, Rimskega, Verdrenega, Verderba, Škrilja in Ždihovega, pa tudi Črnega potoka, in seveda Rajndola. Sestanke smo imeli v šoli. Tudi šola v Čepļjah, ki je bila zgrajena iz sredstev Družbe že 1. 1910., je nudila gostoljubno streho sestankom Slovencev te vasi,

pa onim iz Vimoljša, celo iz Zagozdeca so prihajali in z Vidma, Brezovice, Nemške loke, Knežje lipe in Spodnjega loga. Gostje razreda koprivniške šole so bili Slovenci Koprivnika, Hriba, Rajhenava, Kumrove vasi, Starega brezja, Bukovih gor, Svetlega potoka in drugih tamkajšnjih zaselkov. V Grčaricah so bili sestanki samo za to vas. V Livoldu so se v šolskem razredu sestajali Slovenci te vasi, pa Zajčjega polja, Črnega potoka in Dolge vasi. V Stari cerkvi pa v prostorni sobi gostilne, ki jo je imel v zakupu Ferdo Bončina. Slovenci Stare cerkve, Konca in Slovenske vasi, Brega, Mlake, Gorenja, Koblarjev in Ložin.

Seveda sem se spotoma, ko sem zahajal na te sestanke ali se z njih vračal, oglašal še pri tistih naših ljudeh, ki zaradi oddaljenosti ali odročnosti nanje niso prišli. Taki prijateljski, sproščeni razgovori, odkriti in neprisljjeni, brez vsake »uradne« navlake so bili še koristnejši. Vezi seveda neposrednejše, tesnejše!

Tako smo začeli graditi močan narodno — obrambni nasip proti prodirajočemu hitlerizmu.

Zanemariti pa nisem smel tudi dela v kočevskih društvih, saj sem moral z njimi in posamezniki ostati v stikih, če sem hotel doseči njihovo sodelovanje pri delu na deželi, ki je bilo najnujno.

V tem začetnem plodnem letu smo prvič izvedli po nekaterih šolah tudi takozvane »božičnice«, za katere je vodstvo Družbe namenilo izdatna sredstva. Obdarovani so bili otroci najrevnejših slovenskih staršev s šolskimi potrebščinami, s perilom, obutvijo in oblekami. Slovenci Kočevske so začeli spoznavati, da niso osamljeni.

Zorane so bile prve njihove, seme je kalilo, prve sadike so vzbrstle. Bomo želi tudi sadove?

Prosim, popravite me!

V prvem sestavku tega zapisa sem napisal, da je bil ing. Skubic upravitelj Auerspergovega imetja. To ne drži. Stanoval je res v hiši, ki ji stari Kočevci še danes pravimo Skubiceva vila, toda bil je generalni ravnatelj Trboveljske premogokopne družbe. Upravitelj Auerspergovoga posestva pa je bil ing. Štiglic, ki je z družino stanoval v severozahodnem traktu takratnega gradu.

V drugem sestavku pa sem kot letnico razpusta »Svobod« zapisal leto 1934, moralo pa bi biti 1935, saj smo se lani spominjali 40-letnice razpusta.

SLIKE DANAŠNJIH DNI

FRANCI DOVČ

Kočevsko kmetijsko zaledje in njegov razvoj

Kmetijsko gospodarstvo Kočevje vodi kmetijsko proizvodnjo na pretežnem delu področja kočevske občine. Skrbi za obdelovanje kmetijskih zemljišč, veliko pa je bilo vložena tudi v obnovo in naselitev opuščeni vasi. Obseg kmetijske proizvodnje se kljub manj ugodnim pogojem povečuje, a potrebuje široko družbeno pomoč.

Na Kočevskem ima Kmetijsko gospodarstvo svoje začetke že v času NOB, ko so začeli obdelovati zapuščena zemljišča izseljenih Kočevarjev in na ozemljih med roško ofenzivo požganih vasi. Po osvoboditvi so se novi kolonisti doseljevali predvsem v večja, ne preveč poškodovana naselja. Naselitev kolonistov v letu 1946 in ustanovitev kmetijskih delovnih zadrug pa je že začetek oblikovanja organizirane družbene proizvodnje. Takrat so bili zgrajeni prvi hlevi v Livoldu in na Mlaki.

Prizadevanje za ohranitev naselij je bila nato naslednja skrb, kajti le tako so se lahko ustvarili pogoji za nadaljnjo kmetijsko pridelovanje. Sledila je obnova porušenih vasi, saj je na celotnem Kočevskem bilo med vojno opustošenih in požganih 85 vasi in naselij in je bilo leta 1948 le 11 med temi opustošenimi kraji vsaj deloma obnovljenih in ponovno naseljenih. Mnogo vasi je, ki so bile popolnoma izseljene in kjer danes ni nobenega prebivalca več. Po obnovi so ponovno zaživelj kraji Cvišlerji, Kočarji, Rajhenav. Nekaj vasi pa je bilo kasneje ponovno opuščeni ali pa je tam le po ena hiša in v njih prebivajo le posamezne družine (Komolec, Staro Brezje, Kačji potok).

Ko je obstajala RKGS (Republiško kmetijsko gospodarstvo Slovenije), uprava Kočevje, je ta obnavljala vasi. Imela je svojo gradbeno skupino zidarjev in tesarjev, ki je štela 150 do 200 ljudi. Obnovljena je bila Knežja lipa, kjer je po vojni ostala sposobna za bivanje le ena sama hiša. Od 1949. do 1952. leta so bile obnovljene štiri hiše, istočasno pa so gradili tudi en hlev za krave, drugega pa kasneje. V Kočarjih je ostala po vojni le ena ruševina, sposobna obnovitve. Dve hiši sta bili zgrajeni na novo, nato pa so sezidali še dva dvojčka. Sosednji Suhi potok je imel naseljene tri hiše, po letu 1953 pa je prazen. V Cvišlerjih je bila zgrajena nova vas na šalkovaškem polju. Tu je sedaj obrat Cvišlerji, ki ima 11 hiš in dva hleva, od katerih je bil

SUHI
POTOK
PRI MOZLJU
JE DANES
OPUSCEN

FOTO:
JANEZ
CERNAC

eden zgrajen leta 1974 kot zamenjava za odprti leseni hlev, ki smo ga morali podreti zaradi dotrajanosti. Stari log je bil po vojni napol porušen, stali so le zidovi, nekaj privatnih hiš pa je bilo sposobnih za bivanje, ker so jih privatniki sproti popravljali. Zgrajen je bil hlev in obnovljene štiri hiše, upravna stavba in ena stanovanjska hiša sta bili zgrajeni na novo. Kasneje so bile zgrajene še tri enodružinske hišice in en dvojček.

Za razvoj kmetijstva pa so bili zgrajeni zadružni domovi po vaseh, in to v Banja loki in na Fari, medtem ko je bil v Predgradu urejen zadružni dom v starem gradu.

Obnovljena je bila tudi osnovna šola v Kočevju, ki je bila tedaj namenjena za živinorejsko-veterinarsko šolo. Po ukinitvi te šole je bila v tem poslopiju osnovna šola Mirka Bračiča.

Danes opažamo na obratih Kmetijskega gospodarstva, da kljub velikim sredstvom, vloženim v izgradnjo, še vedno primanjkuje ustaljene delovne sile. Zamenjave delavcev so pogoste. Že tako redko naseljene kočevske vasi se še nadalje praznijo in za kmetijsko delo je vedno manj delovne sile. V zadnjih desetih letih se število prebivalcev občine Kočevje praktično ne večja, povečalo pa se je število prebivalcev v samem mestu.

V zvezi z ohranjanjem ali bolje rečeno neohranjanjem živilja v slabo naseljenih kočevskih vaseh je tudi očitno izvirno vodo, ki so na Kočevskem tako redki. Najbolje je urejen izvir na Mali gori, ki je bil zajet za napajanje živine. Žal pa se opuščajo in ne vzdržujejo več nekdanji znani izviri vode, ki so bili pod Lazi, nad Mačkovcem, na Kukovem.

Kočevsko kmetijstvo je v primerjavi s predvojnimi obdobji doseglo višji nivo proizvodnje, in to v intenzivnejši živinoreji in v izgradnji nekaterih predelovalnih in dopolnilnih obratov, kot so mesarija, mlekarna, servisna delavnica in mešalnica krmil. Obseg osnovne proizvodnje se je v zadnjih dvajsetih letih znatno povečal in se je proizvodnja mleka povečala za 5,6-krat, dosegla je 7,4 milijona litrov; proizvodnja mesa pa je povečana 4,8-krat in je sedaj 1,1 milijona kilogramov letno. Pri vsem tem je število zaposlenih zmanjšano za okrog 10 odstotkov, in to zaradi boljše opremljenosti s stroji.

Kmetijskih površin je vedno manj, deloma se zaraščajo v gozd, deloma pa se krčijo zaradi širjenja naselij. Potrebno je, da je pridelovanje na travnikih in njivah vedno intenzivnejše, da pridelamo dovolj krme in da jo kvalitetno vedno bolj izboljšujemo. Zadnjih nekaj let težimo za tem, da bi v travništvu z uvedbo mehanizacije pri spravilu krme omogočili pravočasno spravilo in izboljšali kvaliteto krme. Odločeno je, da je travništvo osnovnega pomena in da je treba iskati ustrezne rešitve prav v travništvu in pašništvu. Strokovnjaki mednarodne organizacije FAO, ki so nas obiskali v preteklem letu, so se pohvalno izrazili o naših dosežkih v govedoreji in travništvu. Uvedli smo dehidriranje krme, to je hitro sušenje v posebnem stroju, in briketiranje, vendar je zaradi podražitve goriva dehidriranje sedaj omejeno na manjše količine. Kvaliteta briketov je odlična in z njimi nadomeščamo celo močna krmila.

Druga osnovna proizvodnja je prašičereja in upamo, da bomo uspeli z graditvijo nove moderne farme in uvedbo novejših tehnologij znatno izboljšati delovne pogoje in povečati delovni učinek.

Pomembno pa je dejstvo, da kmetijska proizvodnja iz leta v leto težje gospodari in kljub prizadevanju delovnega kolektiva ne more postati akumulativna. Družbeni sektor kmetijstva ni v nobeni slovenski občini tako močno razvit kot ravno v kočevski. Proizvodi Kmetijskega gospodarstva grede v glavnem izven Kočevja, za prehrano prebivalstva drugih občin in bi bilo prav, da vprašanje razvoja kmetijstva in njenega gospodarjenja rešujemo v prihodnje tudi v tej smeri.

Zdravljenje alkoholikov na Kočevskem

Terapevt KZA Kočevje
dr. BOZIDAR TOMIČ

Klubi zdravljenih alkoholikov

težave drugega alkoholika. Leta 1965 so se pojavili prvi klubi zdravljenih alkoholikov v Jugoslaviji. Pri nas v Sloveniji jih je skoro v vsaki občini celo tudi v posameznih delovnih organizacijah. Tako je bil 5. novembra 1971 ustanovljen KZA v Kočevju, ki je eden starejših tovrstnih klubov Slovenije. Vsi klubi in skupine so včlanjeni v združenje zdravljenih alkoholikov SRS.

Delo v KZA poteka po načelu terapevtske skupnosti na podlagi enakopravnosti in samoupravljanja. V njej so alkoholik, člani njegove družine in strokovni sodelavci. Vsi ti zdravijo in rehabilitirajo oziroma ponovno usposablajo alkoholika. Naš klub dela po načelu aktivnega vključevanja bolnika in članov njegove družine v terapevtsko dogajanje. Poleg praktičnih izkušenj o alkoholizmu, ki jih bolnik in njegova družina že imata, je treba alkoholika in njegovo okolje tudi teoretično poučiti, da bi spoznala tako temeljne podatke o tej bolezni, kot najboljše pot za ozdravljenje lastne bolezni in alkoholizma drugih ljudi, ki prihajajo v klub. Od alkoholika se v našem KZA zahteva, da med zdravljenjem prouči problematiko in opravi izpit iz alkoholizma in da dobi pouk o alkoholizmu tudi njegov zakonski partner, ki mora obvezno narediti izpit iz alkoholizma.

Dobro je, da se vsa ta izobrazba pridobi že pri začetnem bolniškem in nebolniškem zdravljenju, da bi ob koncu tega dela zdravljenja bolnik in njegov zakonski partner bila že pripravljena za terapevtsko vlogo in da bi napravila nujne ukrepe za preprečitev kasnejših komplikacij alkoholizma.

Glavna in edina naloga kluba je namreč v nadaljevanju zdravljenja alkoholikov po končanem zdravljenju v bolnišnici ali v zdravstvenem zavodu. S terapijo, z voljo, s stalnim izmenjavanjem mnenj in izkušenj, medsebojno pomočjo, s sodelovanjem z drugimi KZA in zlasti Združenjem KZA SRS in Centrom za zdravljenje alkoholizma v Škofljici klubi skrbijo, da njihovi člani vztrajajo in jim pomagajo pri abstinenci, da niso več v breme družbe, temveč koristni člani družbe. Pri tem bi morali klubi tesno sodelovati predvsem z delovnimi organizacijami in družbenopolitičnimi organizacijami. Moramo pohvaliti veliko razumevanje, na katero smo naleteli pri svojem delu, in zanimanje za naše delo pri skupščini občine Kočevje, zdravstvenem domu Kočevje, pa tudi pri ostalih organizacijah. Občinska skupščina je klubu zagotovila potrebna finančna sredstva, zdravstveni dom pa nam je dal brezplačno na razpologo prostore, v katerih imamo sestanke. Prav tako

ima KZA za svoje delo idealne pogoje glede terapevtov. Terapevtski team sestavljajo: klubski zdravnik dr. Tomić, medicinski tehnik Mladenović in socialni delavec Anton Kajfež. Toliko o nalogah in delu našega kluba, sedaj pa o samem delu in rezultatih dela v preteklem obdobju.

Klub šteje danes 34 članov. Od tega se jih je zdravilo v Centru za zdravljenje alkoholizma v Škofljici 11 ali 32,4 %, ostali člani pa se zdravijo v klubu, to je 23 članov ali 67,6 %. Od teh jih stalno abstiniira 24, in to:

— več kot 3 leta	10 ali 29,4 %
— več kot 2 leti	6 ali 17,6 %
— več kot 1 leto	3 ali 14,7 %

Toliko na kratko o delu našega kluba v zadnjem obdobju, čeprav naloga kluba, kot smo že omenili, ni preventiva, pač pa kurativa, kajti zdravljeni alkoholiki prepogosto ne morejo zapirati oči pred alkoholizmom, ker to je problem, ki je v Kočevju še kako prisoten. Mi ta problem vidimo bolj, kot ga vidijo drugi, kajti poznamo njegove posledice in tudi vemo, kako težak je boj proti temu družbenemu zlu. Vemo samo to, da je alkoholik človek, ki ne more delati, ki je neurejen, ki ne hodi redno na delo in zato ni zanesljiv, ki moti druge pri delu itd. Ponekod se alkoholizem pojavlja v skupinah in se zelo prikriva pred predpostavljenimi. Zaradi tega bi morali delovodje ali drugi nadrejeni strogo nadzorovati take skupine in se s skupnimi močmi boriti proti alkoholizmu. Doslej se je v praksi dogajalo, da so pri človeku, ki je bil suženj alkohola, čakali samo na njegove napake in delovne prekrške. Če je izostal z dela za tri ali več dni, so ga odpustili z dela, namesto da bi ga poslali na zdravljenje, bodisi klinično ali ambulantno.

V Kočevju imamo delovne organizacije, ki so svojim delavcem alkoholikom omogočile zdravljenje. Vsi taki alkoholiki so danes dobri delavci, mogoče celo boljši kot prej, preden so postali alkoholiki, in so delovne organizacije z njihovim delom zelo zadovoljne.

Še pomisliti ne smem, da je s tem prispevkom alkoholizem zajet v celoti. Poskušal sem okvirno prikazati problematiko alkoholizma pri nas v Kočevju v luči novih stališč in sprememb. Prispevek pa bi sklenil takole:

1. Medicinski in družbeni problem alkoholizma je velik. Potrebno je, da se v širših okvirih o njem ne poučijo samo zdravnik in drugi zdravstveni delavci, temveč tudi psihologi, sociologi in vsi, ki jih zanima problem alkoholizma.

2. Dandanes vse bolj narašča problem socialne medicine, alkoholizem je izrazil primer takšne bolezni.

Zdravnik sam ne more reševati niti medicinskih niti socialnih problemov alkoholizma. Zato pri zdravljenju alkoholizma ne bi smeli sodelovati samo psihiatri in zdravniki splošne medicine, temveč tudi psihologi, drugi zdravstveni delavci, socialni delavci, ob potrebni udeležbi in pomoči delovnih organizacij in drugih družbenih dejavnikov (prosveta, družbenopolitične organizacije, oblast).

Vizija prihodnjega sveta brez alkohola in alkoholizma ni neuresničljiva. Seveda pa je zelo dolga pot do nje. Kakor številni rodovi pred nami smo tudi mi šele na začetku te poti.

Tone Ožbolt — samorastnik iz dežele Petra Klepca

Zgodi se, čeprav ne pogosto, da človek preprostega rodu postane uspešen pisatelj. Zlasti je težko to pri nas Slovencih, ki smo majhen narod. Vam je to uspelo. Že prva knjiga Sercerjeva bojna pot je bila dvakrat natisnjena in razprodana v šestih mesecih. Se večji uspeh je dosegla vaša druga knjiga Dežela Petra Klepca, ki je dvakrat izšla v treh mesecih. Zanj o se prejeli tudi Kajuhovo nagrado. Za dan Osvobodilne fronte ste prejeli lani zlato značko OF. To so lepa priznanja. Z vami se veselimo teh uspehov.

Ali nam lahko poveste kaj o svojem delu, da bi se od vas česa naučili?

Od otroških let sem moral trdo delati, vendar sem se vsakega dela lotil z veseljem in zavzetostjo. To sta mi vcepila starša, ki se jima imam za marsikaj v življenju zahvaliti. Vsak prost trenutek pa sem izrabil za branje. Hrepenel sem po znanju. Kadar sem le utegnil, sem prijel za čtivo, najsi bo knjiga ali časopis, bral in bral ter sam iskal pojasnila, če mi je bilo kaj nerazumljivega. Veliko mi je

pomagalo tudi to, da sem se zelo rad družil z ljudmi, ki so kaj vedeli in znali povedati.

Med vojno sem bil poldrugo leto obveščevalec CT KPS, kjer mi ni manjalo čtiva. Po vojni sem napravil večerno administrativno šolo. Zatem sem želel v gozdarsko šolo, česar pa mi partijski forumi niso dovolili. Namesto v gozdarsko šolo sem bil jeseni 1946 poslan v triinpolmesečno partijsko šolo. Leta 1950/1951 sem bil v srednji partijski šoli, obenem pa sem nadaljeval z večerno gimnazijo in jo tudi dokončal. Tedaj sem živel v Ljubljani. Leta 1951 pa sem prišel v Kočevje. Po treh letih sem se vpisal v srednjo gozdarsko šolo in jo končal z odličnim uspehom. Tako sem kljub napornemu delu in številnim funkcijam izpopolnjeval svoje znanje.

Pisati sem začel leta 1942, v zaporu in internaciji. Tedaj so prihajala in se zlivala v vrstice najmočnejša narodna, razredna in domovinska čustva. V tem času sem spisal tudi nekaj pesmic, ki pa jih nisem nikomur pokazal, razen svojcem, kaj šele, da bi jih objavil. Iz vojne imam ohranjene številne zapiske, kajti človek s časom marsikaj pozabi, v zapiskih pa je ohranjeno.

Po vojni sem napisal veliko člankov za različne časopise in revije. Vsake objave sem bil vesel, tembolj, če so bili bralci zadovoljni. Tedaj nisem niti pomislil, da se bom kdaj lotil pisanja knjig. Ko sem začel pisati svojo prvo knjigo, se nisem do kraja zavedal, v kako trdo ledino sem zaoral. Mislil sem, da bo vse steklo lažje, tembolj, ker sem se trudil verno opisati zanimive dogodke in usode ljudi. Toda ko so prve strani dobili v roke korektorji, se je začela z velikimi napori zgrajena stavba podirati. Kljub kritiki nisem obupal. Dobronamerne nasvete sem upošteval, vztrajal in pilil snov. S korektorjem Francem Cankarjem in lektorjem Francem Šušteršičem sem zapise dognal tako, da so bili zreli za tisk,

ter se ob tem marsičesa naučil. Od vsega začetka pa me je k temu vzpodbujal eden mojih partizanskih komandantov, tovariš Milan Škerlavaj-Petrač.

Kajuhova nagrada me je prijetno presenetila, prav tako zlata značka OF. Hvaležen sem vsem bralcem, ki cenijo moje vrstice, posvečene usodam ljudi in deželi, ki se je nesebično žrtvovala v boju proti fašizmu za narodno in socialno osvoboditev. Moje dosedanje pisanje je bilo posvečeno predvsem temu. Pisati pa je treba kolikor je mogoče verno, četudi je včasih kaj bolečega. Menim, da bi bilo takih piscev lahko več, da ne bi šlo toliko pretresljivih in pomembnih dogodkov v pozabo. Treba je začeti pisati in vztrajati do kraja. Brez naše trpke preteklosti ne bi bilo sedanjosti, v kateri hrepenimo v boljšo prihodnost in ji izkazujemo svojo pripadnost.

Vemo, da ste doma iz Čabranske doline. Kaj bi nam lahko povedali o svoji mladosti, rodbini in letih pred odhodom v partizane?

Čabranska in Kolpska dolina sta lepi, naravni, neizprijeni. Žal da čas prenažno požira vse, kar so ustvarili tam naši predniki in da se slovenska stran te doline tako naglo pogreza v propadanje in v zaostalost. Vsaka mladost je lepa, četudi je še tako trpka. Tako je bilo tudi z mojo. Moja mati je bila v mladosti dekla, kasneje pa mlinarica, kmetica in gospodinja, oče pa je bil gozdni delavec. Med prvo svetovno vojno sta oba ovdovela. Bila je brez otrok, oče pa je imel sina. V novem zakonu so se rodili še štirje dečki in tri deklice, med katerimi sem bil jaz najstarejši. Kot otrok sem pasel krave in koze, hodil v šolo in doma poprijel za vsa moška in ženska dela. Naš skromni domek s potočnim mlinom je kupila mati od rodbine narodnega heroja Ljube Šercer-

ja. Poleg staršev sem imel najrajši učitelje. Zelo sem jih spoštoval in ubogal. Rad bi se bil za karkoli izučil, saj tedaj ni bilo velike izbire, pa starša nista zmogla. Dečke je oče jemal drugega za drugim iz šole, nas jemal v daljne hrvaške in kočevske gozdove, nas uvajal v gozdno delo, da smo mu pomagali kaj več zaslužiti. Deklice so pomagale doma materi gospodinjski in delati na polju. V času oranja, košnje in pospravljanja pridelkov smo se vračali domov, ves ostali čas pa je bil gozd naš drugi dom. Bivali smo pod smrekami in v kolibah. Devet let in pol sem delal v gozdu, bil kuhar, dogar, drvar, tesač, oglar in furman. Podobno usodo je preživljala večina mojih vrstnikov te doline, razen nekaj premožnejših. Delali smo od jutra do noči, da smo se pretolkli in več zaslužili, jedli trikrat na dan koruzne žgance, zabeljene s slanino in zalite s koruznim sokom. Večkrat sem bil dninar, posebno rad pa sem šel v košnjo.

Posebnega razvedrila tedaj mladi ljudje nismo poznali. Radi pa smo peli. Le kakšno nedeljo in ob večjih praznikih smo si privoščili ples v kakšni kmečki hiši ali gostilni. Rad sem pel in vriskal. To pa je bilo tudi vse. Večkrat sem odšel na lov. Obšel sem vse gore in planine v domačem kraju.

Kaj vas je kot mladega fanta vodilo, da ste se med prvimi vključili v NOB?

Prvi in najvažnejši navdih je bila pravilna slovenska, jugoslovanska in slovanska vzgoja doma in v šoli. Ta je vcepila vame prvo ljubezen do domovine in naroda, ki mu pripadam, tu se je vzbujal prvi odpor do sovražnikov. Vse drugo je prišlo dosti pozneje. Ko so fašistične države napadle Jugoslavije, sem bil delavec pri Rudiju Cvaru v Ravnih. Ta pa je bil trn v peti hitlerjancem in Italijanom. Vse svoje delavce, bilo nas je 53, je usmeril zoper nje, nas organiziral v OF in popeljal v partizane.

OB PODELITVI PRIZNANJ OSVOBODILNE FRONTE V APRILU 1975: TONE SVETINA, TONE OZBOLT IN MATEVZ HACE

Že leta 1941 sem se tajno povezal tudi s tovariši iz sosednje Hrvaške, zlasti Antonom Muhvičem iz Plešč. Poleti 1941 nas je obiskal narodni heroj Ljubo Šercer, bivši poročnik. Vse to je bilo dovolj za mojo opredelitev. Človek mora ostati to, kar je, in nadaljevati boj v četi svojega naroda. Druge izbire ni ali pa je le-ta sramotna in pogubna. Nikoli v zgodovini niso tuji bajoneti prinesli zasužnjenemu narodu nič dobrega. In kdor to ve, ve veliko, če že ne vse.

Kateri so vaši najmočnejši vtisi iz teh let, kateri dogodki iz partizanov so pustili največ sledi v vaših delih?

Dogodki v Taborski steni nad mojo rojstno vasjo so name napravili nepozabne vtise za vse življenje. Že kot pastirček sem spoznal to votlino. Najprej sem vanjo odpeljal Rudija Cvara, zatem pa se je tu naselil partizanski štab. Tu sem srečal Bojana Polaka-Stjenka, profesorja Anteja Novaka, generala Ivana Lokovška-Jana,

operativnega oficirja odreda Martina Černeta, Dušana Majcna-Nedeljka, Jožeta Klanjška-Vasja, Florjana, dr. Aleša Beblerja in mnogo drugih vodilnih in preprostih borcev, s katerimi sem pozneje deloval. O Taborski steni sem že marsikaj napisal, v številni napad s strani Italijanov, ki je bil 24. julija 1942. Z zbiranjem podatkov o Taborski steni nadaljujem, zakaj rad bi o tem napisal samostojno knjigo.

Naštel bi lahko vrsto dogodkov iz teh časov, vendar bom omenil le zapor, obsodbo na smrt, pogum številnih tovarišev, tovarišstvo, smrt komisarja Lada, požig tiskarne Triglav in podobno, ob vsem tem pa neomajna vera v zmago, do katere ne bi prišlo, če ne bi imeli tako trdoživih in zavednih ljudi na našem podežlju.

Večkrat se človek težko pripravi k pisanju navadnega pisma, kaj šele, da bi se lotil večje stvar? Zakaj in kako ste začeli vi pisati?

Imate prav. Eno je hoteti, drugo začeti in narediti. In narediti tako, da bi bilo verno in za bralce dovolj zanimivo. Pri tem pa se velikokrat ni mogoče ogniti dejstvom, zaradi katerih si človek nakoplje zamero, pa če jih zapiše v še tako omiljeni obliki in nežaljivo. Poleg tega pa v pisanju nekateri bralci iščejo le sebe in svoje. Če se ne najdejo, se začno spotikati ob druge in seveda tudi ob pisca. Vseh teh dogodkov in usod je toliko, da jih ne bi popisali vsi pismeni ljudje, saj je vsak zase, vsaka družina ali vas že lahko vsebina knjige.

Prav gotovo ni bil moj cilj pisati o usodah posameznikov. Pisati sem začel predvsem iz spoštovanja do dežele, poguma in trpke usode ljudi, ki jim pripadam, zakaj velika škoda bi bila, če bi šlo vse to v pozabo.

Začetek ni nikoli brez težav. Kakšne težave ste morali vi premagati, kaj vas je vzpodbujalo pri delu, kdo vam je pomagal?

Delno sem na to vprašanje že odgovoril. Težave so pri zbiranju, preverjanju in usklajevanju podatkov, lastnega kritja stroškov do izida knjige, nekatere pa še potem, saj sem bil za prvo knjigo kljub vernim zapisom in podatkom celo tožen. Poleg tega pa sem bil med pisanjem kar dvakrat hudo in nevarno zbolel, da sem moral delo za dalj časa prekiniti. Brez težav pa nikjer ne gre, in kdor hoče zastavljeno delo izpeljati do kraja, ne sme misliti na težave. Med tem sem imel tudi hude družinske pretrese, kot ko izguba staršev, tragična smrt sina in svaka. Skozi te težave so nastajale moje knjige. O vzpodbudah sem že nekaj povedal. Razen pri svojih tovariših sem imel veliko razumevanja pri Založbi Borec, zlasti direktorju Vladimirju Kavčiču, ki mi je bil iskren svetovalec. V največjo

pomoč mi je bila vsekakor družina, saj je bila z mojo obremenitvijo občutno priladeta, da se ji nisem bolj posvetil, obenem pa ji porabil precej denarja, ki ji je bil potreben in namenjen. Z razumevanjem me je prenašala, da sem dokončal, kar sem pred več kot petnajstimi leti začel.

V svojih knjigah opisujete veliko ljudi iz najrazličnejših okolij. Gotovo vseh niste sami poznali, tudi vsem dogodkom niste bili priča. Kako jih lahko tako živo opisujete? Kako nastajajo vaša dela? Do kod ste prišli z ostalima dvema knjigama?

Poznam kraje in večino ljudi, ki jih opisujem. Pri delu samem pa najdem in spoznam nove. Prebral sem vso razpoložljivo dokumentacijo in jo uporabljal. Toda tudi ta ni v vseh primerih povsem zanesljiva. Veliko sem si pomagal s pričevanji ljudi in skušal sem zlasti obledele spomine osvetliti iz več virov, da bi se čim bolj približal resnici. To pa je včasih težko. Vendar drugače ni mogoče izluščiti jedra. Najraje raziskujem dogodke z neposrednimi udeleženci in na mestu samem. Iz posameznih drobcev, iz besed so nastajale vrstice, ki so se strnile v knjigo.

Knjiga Utrinki podzemlja je gotova in sprejeta. Natisnjena bo verjetno letos pri Založbi Borec. Nekaj zapiskov bom moral še izpopolniti. Posvečena bo predvsem partizanskim tiskarjem v naših gorah, njihovemu napornemu, tajnemu življenju in delovanju ter ljudem, ki so jim pomagali.

Zdaj pišem knjigo Med dvema ognjema in smrtjo. V njej bom zapisal več zanimivih partizanskih dogodkov in usod južnega predela naše občine. Snov je zanimiva in pretresljiva, včasih skoraj neverjetna, pa vendar resnična. Zanimiva osebnost bo tudi župnik Franc Mate iz Mozlja, ki je bil partizan. V vsem svojem pisanju izhajam s stališča, da mora vsakdo

najprej vedeti, da je človek, ki ve za svojo domovino in narod, katerega pripada. Ta je večin. Temu mora služiti tudi v najtežjih dneh in si prizadevati za njegov obstoj in napredek.

Zakaj ste se tako angažirali pri klubu kulturnih delavcev in zavzeli za izhajanje Kočevskih razgledov?

Naša občina je bila v minuli vojni razdejana in uničena kakor malokateri v Sloveniji. V boju za osvoboditev domovine je darovala neizmerne materialne in človeške žrtve. Tega ne bi smeli nikdar pozabiti.

V letih 1941 in 1942 se je s Kočevske izselilo veliko ljudi, Kočevarjev in Slovencev. Po osvoboditvi se je v našo redko naseljeno, iztrebljeno deželico zatekla velika množica ljudi iz vseh krajev domovine, da bi tu dobila zemlje in dela. Zato je ta množica še zdaj zelo pisana. V glavnem so prihajali najrevnejši ljudje z različnimi navadami in stremljenji. Temu ustrezno pa je nastajala tudi naša ožja kultura in odnos do nje. Včasih, dokler je obstajal okraj, so obstajale inštitucije, ki so zelo pospeševale kulturno-prosvetno življenje po vsem okraju. Potem je marsikaj zamrlo. Ugasnila sta tudi DPD »SVOBODA« in močan pevski zbor »GALUS«, ki ga je vodil profesor Miloš Humek. Vse to je velika škoda. V zadnjih letih pa je čutiti, da se je naše življenje predramilo. Ljudje čutijo večjo potrebo po kulturi. To je čutiti povesod. V tem je vniknila tudi pobuda za ustanovitev kluba kulturnih delavcev in kulturne revije Kočevski razgledi, ki je prvič izšla lani za slovenski kulturni praznik — Prešernov dan. Upam, da bo to močno orožje mladih kulturnih ustvarjalec, ki bo služilo strnjevanju moči in vzpodbudi, zlivanju potočkov v reko, pri nastajanju nove, nam vsem skupne socialistične kulture. Ta pa lahko stori marsikaj za napredek skupnega

življenja. Napredno človeštvo je v svoji zgodovini ustvarilo veliko lepega in plemenitega. Nekaj tega je bilo ustvarjenega tudi v naših krajih. In ker upam, da bosta to ohranjala, gojila in razvijala tudi naš klub in revija ter dodala še kaj novega, od začetka podpiram to prizadevnost in pomagam klubu in reviji, kolikor je v moji moči. Že od mladih let, ko še nisem vedel, kaj je kultura, sem iskal v življenju nekaj več.

Pri nastajanju kluba in revije ste me želeli obremeniti s funkcijami. Tega pa sem se obranil, zakaj menim, da je treba v to vpreči mlade ljudi in jim pomagati, dokler se ne bodo znašli. Že zdaj lahko rečem, da je tako prav. Iz tedna v teden vidim več rutine pri delu Marjance Colarič in ostalih pri vodenju kluba in tudi pri vas, ki delate kot glavni in odgovorni urednik revije. Mislim, da sta klub in revija uspešno obrnila prvo brazdo. Zato ne dvomim, da ne bi bila ob prizadevnem in složnem delu preorana vsa ledina. Čeprav marsikdo tudi odpade, se bodo našli novi sodelavci.

KULTURNO DOGAJANJE

JULIJ PLUT, predsednik ZKPO Kočevje

„Svobodi” na pot

Z USTANOVNEGA ZBORA DKUD SVOBODA 5. DECEMBRA 1975

FOTO: FRANCE BRUS

Po dolgoletnem kulturnem mrtvilu je zanimanje za kulturo med občani zopet vzniklo in začelo poganjati prve sadove. Ze nekaj let se v Kočevju in njeni okolici zopet zbiramo v razne kulturne skupine, kar je dokaz, da človek ne more biti sam, da tisto, kar zna in ga veseli, mora pokazati tudi drugim, jih s tem razveseliti in oplemenititi. Samo delo in sam tehnični napredek ter uživanje njegovih sadov človeka ne napravi plemenitega in je

njegovo vsakdanje življenje osiromašeno, če ni prepojeno tudi s kulturnimi dobrinami, bodisi z dobro knjigo, lepim ubranim petjem, lepim dramskim delom in podobno. Tukaj črpa poleg vsega ostalega tudi tisto duhovno hrano, ki mu je nujno potrebna, da svojega duha povzdigne nad vsakdanje materialne dobrine.

V decembru preteklega leta smo vse te delujoče skupine v Kočevju zbrali pod eno streho in prebudili k delu še vedno obstoječe kulturno-umetniško društvo »Svoboda« v Kočevju. Pod novim vodstvom se bodo zbirali v društvu vsi tisti občani, ki imajo dar in veselje za amatersko umetniško ustvarjanje. Vsi mi ostali pa bomo te kulturne dobrine sprejemali in jim bomo hvaležni za vse, kar nam bodo lahko nudili.

Novo vodstvo društva DKUD »Svoboda« čaka v Kočevju in njegovi okolici veliko dela. Kulturno ustvarjanje kakor tudi sprejemanje teh kulturnih stvaritev ni več domena le izbrancev družbe, ampak pripada najširšemu krogu občanov. Neposredni proizvajalec, gospodinja, upokojenec in mladina so ustvarjalci in potrošniki kulturnih dobrin in jim tudi gre soodločanje pri vrednotenju kulturne dejavnosti v ožji in širši domovini. Društvo »Svoboda« bo moralo izpolniti to poslanstvo in zbrati v svojih vrstah čim več občanov, ki bodo nosilci kulture v občini, nam potrošnikom pa nuditi čim pestrejšo kulturno življenje. S tem ciljem je društvo »Svoboda« v Kočevju tudi začelo svoje poslanstvo in upajmo, da bo tradicijo delavskih »Svobod« tudi nadaljevalo. Mi vsi pa želimo novemu vodstvu veliko uspeha.

DRAGICA JANŠA

Ali bomo imeli redne lutkovne predstave?

Nekaj dejstev o lutkovni dejavnosti v Kočevju

Moj najsvetlejši spomin iz prvih šolskih let je spomin na lutkovno igrico »Žogica — marogica«. Se danes se prav dobro spominjam dedka in babice, njune lajne, poskočne žogice in seveda strašnega zmaja. Spomnim se, da smo otroci še tedne in tedne po predstavi prepevali melodijo iz igrice, občudovali učiteljico, ki nam je pripravila to lepo presenečenje in »razpravljali« ali sta dedek in babica hodila ali se je »premikala« pokrajina. Bilo je nekaj let po vojni in prvič v življenju smo videli lutke.

Zdi se, da so otroci danes srečnejši. Lutkovne predstave spremljajo po televiziji, obiskujejo občasne predstave v Šeškovem domu, celo pri pouku se srečujejo z lutkami, ki so jim v veliko pomoč pri govornih vajah. Otroku damo lutko in vse srečen je, ko jo s svojimi besedami in gibi oživi. Novico o predstavi vedno sprejmejo z navdušenjem. So hvaležni gledalci, a tudi zahtevni in kritični.

x x x

Prva lutkovna skupina je v Kočevju začela delovati že leta 1948 v okviru kulturno-prosvetnega društva Svoboda. Vodil jo je Matija Glad. Njegovo ime je tesno povezano z lutkovno dejav-

nostjo v Kočevju — od njenih prvih začetkov pa do danes. Začeli so iz nič. V mali dvorani Šeškovega doma so postavili preprost odrček. Vsako leto so pripravili po 2 premieri s približno 10 predstavami. Tekste so dobivali od lutkovnega gledališča v Ljubljani, s katerim je tovariš Glad ves čas tesno sodeloval. Lutke za predstave je naredil sam. Do leta 1962 je delal marionete, nato je začel izdelovati ročne lutke. Njegova delavnica je prava zbirka vseh vrst lutk. Izdelava lutk ni ravno preprosta stvar. »Ni dovolj samo spretnost, imeti moraš tudi veliko smisla, da oblikuješ lut-

LUTKOVNA SKUPINA OB UPRIZORITVI IGRICE MEDVEDEK NA OBISKU LEOPOLDA SUHODOLČANA. Z NJO SO SODELOVALI NA V. SREČANJU LUTKARJEV V SEVNICI — FOTO: FRANCE BRUS

ki izrazite poteze, ki poudarjajo njen značaj, tako da otrok že na prvi pogled spozna, kaj lutka predstavlja,« pravi tovariš Glad.

Igralce je izbiral med učenci zadnjih razredov osemletke. Večina igralcev je po osemletki nehala sodelovati in je bilo treba vzgajati vedno nove. Le enkrat je delala skupina igralcev 6 let in tedaj so dosegali tudi najlepše uspehe. Tudi sedaj igrajo učenci osemletke, kajti ti najraje sodelujejo. Prizadevanja, da bi dobili igralce med starejšimi, niso bila uspešna.

Na osnovni šoli v Kočevju že četrto leto deluje lutkovni krožek za učence 3. in 4. razreda. Tako že najmlajši začno spoznavati lutkovno dejavnost in z veseljem sodelujejo. Pripravili so že več predstav za svoje vrstnike. Mladi lutkarji

imajo veliko veselja za delo. Učijo se igrice in izdelujejo lutke. Seveda ne gre brez požrtvovalnega dela učiteljic. Lutkovni krožek je dobil zložljiv odrček, ki mu ga je podarila tiskarna »Kočevski tisk«. Mislim, da prav v tem krožku rastejo bodoči igralci, ki naj bi jih lutkovno gledališče sprejelo in vzgajalo naprej.

V okviru kulturne skupnosti Kočevje je bilo 1974 namreč ustanovljeno lutkovno gledališče. Krog sodelavcev je postal širši. Vendar delo doslej ni zaživelo tako, kot so si zamislili in kot bi želeli. Eden od vzrokov je tudi dvorana. Krajevna skupnost ima v letošnjem programu preureditev male dvorane v Šeškovnem domu. Ta bo namenjena raznim dejavnostim — tudi lutkarji naj bi v njej dobili prostor za vaje in predstave.

Glavni cilj lutkovnega gledališča so redne lut-

kovne predstave. Seveda mislijo tudi na gostovanja na podeželju. Prav zato še toliko bolj pogršajo igralce. Idealno bi bilo, da bi dve skupini hkrati študirali igrice in bi se pri predstavah menjali.

Razmišljajo o novih oblikah dela, ki jih lutkovna gledališča drugod že uvajajo. Ena od teh je povezava lutk in živih igralcev.

Doslej so mnogo naredili, delo teče, nove zamisli so, tudi volja je in upajmo, da bodo načrte uresničili.

Razmišljanje o poeziji

Pravijo, da je slovenska poezija med najbolj razvitimi na svetu, Slovenci pa že od nekaj slovimo po tem, da smo narod pesnikov in za današnji čas upravičeno lahko rečemo, da ta trditev ni neosnovana. V zadnjih nekaj letih se je namreč na Slovenskem pojavilo toliko mladih pesnikov, da se je v tej poplavi besed prav zares težko znajti. Znano je že, da čas sicer narekuje, kaj in kako pisati, vendar popolnejše priznanje dobi neka umetnina šele sčasoma, ko se naše dožemanje in vrednotenje poglobi. Zaradi tega jih je dosti, ki so skeptični glede vrednosti teh avantgardnih zapisov. Vendar naj obenem povem, da je moje osebno mnenje, da je dandanes marsikdaj avantgardizem resnično tak, da omogoča bleferstvo in tako je velikokrat resnično težko ločiti, kaj je in kaj ni umetniške vrednosti. Morda prav zaradi tega nastajajo trenja med starejšimi in mlajšimi generacijami, med tistimi, ki so se trdovratno navezali na zgolj tisto poezijo, ki jo je čas že prečistil in jo napravil že nekako tradicionalno, in med mladimi, ki hočemo zmeraj nekaj novega in gremo morda v svoji ambicioznosti včasih resnično predalet, da se dostikrat tudi sami izgubimo v svoji presubtilnosti do iskanja novega in še bolj novega. Tako se dostikrat znajdemo že v nečem abstraktnem, ki je naši okolici in včasih morda celo nam samimi razumsko in čustveno nedojemljivo.

Sama živim s poezijo že zelo dolgo, saj sem začela pisati že v drugem razredu osnovne šole in priznam, da dolgo nisem mogla iz svoje kože. Mislila sem, da je treba pisati po nekem tradicionalnem konceptu, nisem pa se zavedala, da me take vrste pisanje utesnjuje in mi

jemlje možnosti, da bi prestopila meje konvencionalnega življenja. Potrebovala sem precej časa, da sem pretrgala vezi s tradicijo in dala tako resničnega duška svojemu bohemstvu. Spoznavati sem začela, da svet ni samo nekaj vizuelnega, da to ni samo podoba, ki jo lahko dojemamo in sprejemamo samo neposredno, ampak da je v tem veliko več, da sta naše mišljenje in percipiranje neomejena, da resnično v nobenem delu ni potrebno kakršnokoli kopiranje česar koli, in da je življenje pravzaprav resnično neskončno glede na razsežnosti našega dožemanja.

Šele ob tem spoznanju sem se pesniško sprostila in opustila zastarele forme, ki so se mi nenadoma zazdele brezosebne, plehke in preveč zaprte v kalupe, iz katerih se nikakor nisem mogla izleviti vse dotlej, dokler mi kulturno osveščeni posamezniki niso pokazali, da neko nisem na pravi poti. Začela sem se izobraževati. brati sodobno literaturo in tako spoznavati veličino človeškega uma, percipiranja in čustvovanja. Prav zaradi naštetih dejstev sem začela šele pred kratkim pronicati v slovensko kulturno javnost, kar je razmeroma pozno glede na čas mojega pesnikovanja.

Tako se je sposobnost mojega dožemanja razvila tako daleč, da prav v vsakem dnevu odkrijem nekaj, kar me čisto spontano spodbudi k pisanju. Naučila sem se gledati, poslušati in občutiti to, kar se mi prej, pri površnem dožemanju sveta, nikoli ni posrečilo.

Vendar ljudje so bili in ostajajo skeptiki, ki se še zmeraj opirajo na svoje subjektivne izkušnje, ki so nemalokrat ozke in zgrešene, naslonjene na tradicijo in osebni okus.

Menim, da bi bilo ljudi treba nekako navaditi na te nove stvari in jih rešiti prepričanja, da je vse, kar počno mladi, slabo ter nevredno branja in poglobitve. Sedaj, ko sem nekako prisiljena skoncentrirano pre-

mišljevati o usodi moderne slovenske poezije, se mi je porodila misel, da bi bilo morda dobro, če bi začeli pesmi objavljati tudi v dnevnem časopisju, tako da ne bi bila več hermetično zaprta v pesniške zbirke, ki ležijo neomadeževane po policah knjižnic in knjigarn ter v majhno naklado slovenskih literarnih revij, ki so pri nas še zmeraj nekakšen privilegij izobraženstva, da bi tako postala tudi poezija tega današnjega trenutka dosegljiva in vsakdanja prav vsakemu povprečnemu človeku. Tako bi imeli o njej priložnost razmišljati vsi, nanjo bi se nekako navadili ob tem, ko bi jo začeli čisto spontano prebirati ter jo razumeti, oziroma predvsem občutiti. Mislim namreč, da bistvo poezije ni v njeni razumljivosti, ampak predvsem v njeni čutnosti. Vsak, ki bi pesem prebral, naj bi ob njej resnično doživel nekaj, tako, da bi percepcija zunanjega sveta sprožila v njem neko globlje čustvo ali vsaj razmišljanje.

Da pa si morda kdo mojega pojmovanja ne bi napačno razlagal, naj pojasnim, da pesem vsekakor mora imeti poanto, idejo ali misel, saj je na podlagi misli, ideje, občutka tudi nastala, zato tudi sama odklanjam poezijo, če jo lahko sploh tako imenujem, ki je le množica nametanih besed, ki bi jim človek težko določil kakršenkoli smisel, pa tudi kakršnokoli čustvo bi težko vniknilo ob takšnih besednih igrah brez pomena.

Vendar je včasih resnično težko ugotoviti, kaj je tisto, kar naj bi bilo še umetnost, in postaviti mejo in normative pri ločevanju in sortiranju resnične, umetniške poezije od bleferstva. Predvsem je to nemalokrat Sizifovo delo za urednike literarnih revij in pesniških zbirk, ki se morajo odločiti in izbrati iz poplave dobrega in slabega pisanja resnično najboljše, tisto, kar naj bi nekako predstavljalo pravo ustvarjalno tendenco mladih. Paziti morajo na to, da ne bi z objavo slabih stva-

ri dajali vseh sodobnih ustvarjalcev v en koš in tako še pripomogli k posploševanju mnenja o poeziji današnjega časa.

Zato poezije nikoli ne smemo brati zgolj površinsko, pa tudi to ni vseeno, kako smo ob tem čustveno razpoloženi.

Poezija na Slovenskem zajema zelo široko področje, tako da bi lahko resnično vsak človek, ki je kolikor toliko kulturno osveščen, našel v množici pesniških zbirk, pa tudi v literarnih revijah in drugih komunikativnih sredstvih tudi nekaj, kar bi ustrezalo njegovemu individualnemu okusu. Narobe je, da nekateri prebirajo le polemike o določenih stvarih, ne potrudijo pa se prepričati o resničnosti takšnega ali drugačnega besedičenja.

Vsi vemo, da se je treba živeti v celoten kalup današnje dobe, se prilagoditi vsemu sodobnemu in drugačnemu, kot je bilo včasih in iz tega črpati tudi svoje razmišljanje, ki naj bo sodobno, polno in široko, kakršna je tudi poezija današnjega časa.

Seveda pa ob vsem tem ne smemo pozabiti na preteklost, predvsem ne na folklorno tradicijo in revolucijo, katere ideja mora eksistirati tudi med mladimi in na tej napredni ideji naj temelji naša celotna družba in njena idejna osnova. Morda nam predstavniki starejše generacije zamerijo, ker smo resnično v veliki meri predvsem mlajši ustvarjalci to zelo opustili.

Čeprav predstavniki mlajšega rodu samo posredno občutimo moč in veličino revolucije, smo njeni nasledniki in zato dolžni ohranjati njeno idejo in graditi tudi vse novo na njeni osnovi.

In če ob koncu napišem malo ne-skromno tudi v svoj prid — nobena druga vrsta umetnosti, kot ravno poezija, nima tako velikih možnosti združiti v sebi najširše in najbolj raznovrstne pojme v drobno zaokroženo celoto, zato naj ne bi bilo v prihodnje več nobenemu, kdor ima le možnost, težko seči po njej.

Dejavnost likovnega salona Kočevje

Človek je vedno želel poleg kruha še nekaj, kar je terjala njegova notranja nuja. To nujo so preprosti, še nepismeni ljudje, izražali že v prazgodovini s plesom, risanjem po stenah, z vrezovanjem različnih figur in oblik v primitivno orodje. Ta ustvarjalnost je bila prisotna v vseh dobah. Če se je civilizacija razvila višje, se je tudi ta ustvarjalna sila močnejše in bolj organizirano manifestirala. Pri nas je to preprosto, pa vendar bogato doživljano umetnost gojil naš kmet tlačan v ljudskih pesmih, pripovedkah, kjer so skrite vse želje in bolečine zatiranega človeka. V ljudskih rekah in pogovorih je skrita globoka človeška modrost, ki je izhajala iz življenjskih izkušenj. V stavbah, kmečkih hišah in gospodarskih poslopijih — povsod je prisotna ustvarjalna iznajdljivost preprostega človeka.

Vse to pa je bilo nekako zatrto, ko so prodrli na deželo industrijski izdelki. Izumetničene sličice, podobne, ki jih je trgovina v pohlepu za zaslužkom vrgla na trg, so zatrle samoniklo ustvarjalnost preprostega človeka in mu za nameček pokvarile zdrav okus ter ga nadomestile s kičastim cenenim blagom, kakršni tudi so v večini primerov takšni izdelki.

Amaterska dejavnost poskuša že dolgo vzpodbuditi ustvarjalnost ljudi z amaterskim gledališčem, pevskimi zbori; sem spadajo do neke mere tudi likovni samorastniki amaterji in naivci. Seveda le do tiste mere, dokler jim ne postane vodilo — za služek po hitrem postopku.

Likovni salon Kočevje želi približati preprostemu človeku originalno likovno kulturo, in to v okolju, ki tega ni bilo vajeno. Prek razstav v salonu naj bi ljudem postopoma privzgojili objektivnejši čut za vrednotenje nezlagane likovne kulture. Naj bi se naučili ločiti kič, ki je cenen, neresničen in zlagan, od iskanih umetnin, ki so na različne načine angažirane in ki pomagajo bogatiti in lepšati vsakdan delovnemu človeku.

Očitek, da hoče danes vsaka vas imeti svojo galerijo, svoj muzej itd., ni umesten. Zakaj pravzaprav ne? Če si lahko bogati posamezniki ustvarjajo zaprte zbirke, lahko tudi večja samoupravna skupnost poskrbi za zbirko, ki jo je pač sposobna zbrati in na ta način ustvarjalce tudi podpreti. Obenem si pri njej ljudje ostrijo čut in okus.

Koliko je salon v tem uspel, naj dokumentirajo še podatki o razstavi dejavnosti v devetih letih.

Likovni salon je ustanovila Zveza kulturno-prosvetnih organizacij občine Kočevje leta 1966. Prva razstava v prostorih takratne dvorane množičnih organizacij je bila odprta 27. XI. 1966.

Doslej so se zvrstile tele razstave:

Divjad in lov — umetniška fotografija

1966 Ivan Brudar — Stane Jarm (slike-kipi)
Vladimir Makuc (grafika)

1974 Herman Zigfrid
Peter Adamič
Jože Mušič
France Godec
Varujmo naše okolje
Jože Centa
Likovni amaterji Ljubljana (25 avtorjev)
Spomeniki NOB na Kočevskem
Znamke
Rado Meglič
Henrik Marchel — Maksim Se-
dej ml.

1967 Hinko Smrekar — (risbe)
Janez Boljka — Peter Černe
Franjo Smole — Janez Kališnik
Razstava likovnih del učencev
osn. šole Kočevje
Slikarstvo v kočevskih domovih
Ive Šubic
Razstava fotografij — Briški
— Černač

1968 Ljubo Ravnikar
Jože Cej
Anton Dolenc
Božidar Jakac
Joža Horvat-Jaki

1975 France Mihelič
Boris Zuljan
Franjo Smole
Mira Uršič-Šparovec

1969 Rudi Simčič
Razstava otroških likovnih del
Razstava ob 50-letnici gimnazije
(bivši učenci in profesorji)
Goce Kalajdžiski
Janez Černač
Gabrijel Humek
France Godec
Fotoklub Kočevje — fotogra-
fije

Vseh obiskovalcev je bilo na 72 razstavah okoli 140.000. Število priča o uspešnem delovanju likovnega salona, ki je upravičil svoj namen. V zadnjih letih je salon s pomočjo pokroviteljev posameznih razstav zbral večje število likovnih del, ki bodo, ko bo na razpolago primeren prostor, osnova za stalno galerijo občine Kočevje.

1970 France Slana
Razstava naravoslovne fotografije
Milan Butina

1971 Borut Pečar

1973 Filatelija — umetnost skozi stoletja (Fabjan — Arko)
Igor Pleško
Životin Nikolič
Ivan Seljak-Čopič
Rajko Slapernik — Marko Ma-
her

UTRIP MLADIH

Kaj je mir?

Vprašali ste me, kaj je mir.

Mir je, ko se vsi otroci na svetu svobodno, radostno smeji.

Mir je, ko vse reke bistre teko, da niso rdeče od krvi.

Mir je, ko ptice s svojim žvrgolenjem prebujajo gozd.

TANJA NIKOLIČ, VI. r.

osn. šola Vas-Fara

Mir je čas brez vojne.

Mir je čas, ko vlada

med narodi prijateljstvo.

Mir je takrat, ko hodimo

brez skrbi spat.

VITA BARTOL, 6. a

osn. šola Kočevje

VERICA RAUH, VIII. razred

osn. šola Vas-Fara

Iskra upanja

Ko pal je mrak,
zamišljena je mati
zrla predse
v pojenjajoči ogenj.

Da, prav taka iskra,
kakor ta, ki v ognju še lebdi,
v njenem srcu
še vedno živi.

Mogoče danes

ali jutri se vrne ji sin,

ki odšel je,

da domovini bi služil.

Preteklo je leto,
pretekli sta dve,
a sina še vedno ni
in mati v joku drhti.

Le sonce še vedno
vzhaja, zahaja
in materi upanja
nova poraja.

Udarnica

Naša tovarišica razredničarka je učencem razdelila liste z vprašanji, na katera naj bi odgovarjali naši starši ali drugi ljudje, ki so bili v brigadah. Doma sem se spomnil nagradnega natečaja JPI — Lepo je v naši domovini biti mlad in začel sem brskati po knjižni polici. V rokah mi je obtičala knjiga Matevža Haceta: Komisarjevi zapiski. V njej je napisano z roko: Knjigo poklanjamo brigadirki Mihelič Ivanki, za njeno požrtvovalno delo. Ta Ivanka je moja mati. Zvečer se je vrnila iz službe. Začel sem jo povpraševati, kako je bilo v brigadi. Pripovedovala mi je: »Bila sem v tretjem letniku vajenka v trgovini, ko sem dobila od podjetja sporočilo, če hočem za mesec dni v brigado v Dolenjo vas pri Ribnici. Kopali smo jarke za vodovod Jasnica—Obrh. Obrh se vzpenja nad vasico Blata. Tam izvira zelo mrzla voda. Stanovali smo v šoli. Delali smo od 7h do 13h. Vsak drugi dan smo prostovoljno kopali tudi popoldan. Imeli smo tudi zdravnico, ki je imela veliko dela. Mnogim mladincem je povezovala žuljave roke, žuljave od krampa in lopate. Ob nedeljah smo se dopoldne zabavali z različnimi igrami. Zvečer smo posedali ob tabornem ognju in prepevali partizanske pesmi. Mesec je minil in treba se je bilo posloviti. Preden smo se razšli na domove, je komandant delovne brigade pred zborom podelil pridnim brigadirjem knjige, pohvale in značke udarnika. Med nagrajenimi sem bila tudi jaz.

To je bila prva kočevska mladinska delovna brigada; nosila je ime po narodnemu heroju Dušku Remihu.«

Zelim, da bi bil tudi jaz brigadir, tako marljiv in tako vztrajen pri delu, kot je bila in je moja mati.

VLADO MUHVIČ, 6. c

Užaljena veličina

Slonova družina je gosposka. Gospa slonica se ves dan šminka in tudi gospodu slonu ni treba več ob 6h v službo. Otročički pa tratijo dan ob igračah.

Še pred leti je g. slon hodil v službo zarana. Nosil je hlode iz gozda. Sedaj pa se kot vsi šefi v živalskem kraljestvu sprehaja ob gradbiščih in ureja razne zadeve. Tajnic ne mara. Misli si: kako se šminka moja žena, pa je samo gospodinja, kako šele tajnice! Dela 4 ure: od 8h do 12h. Doma ga že čaka kosilo, ki se mu zelo prileže po dopoldanskem naporu. Najraje ima sočno travo in mlade poganjke dreves, v zadnjem času pa tudi pečenko. Sredi kosila zasliši nekoč zvonec telefona: »Halo! Halo!« se oglasi slon. Neznani glas pa: »Halo, čuj, moj mali!« Slona razjezi in reče: »Pardon, narobe ste klicali!« Ko se malo umiri in poje, leže na posteljo.

Kdo mu je tako dejal, ni nikoli izvedel in tudi telefona se je izogibal.

Srečanje

Bil je pravi poletni dan. Avtobus, s katerim sem se s sestrično Majo vsak dan peljala v kopaljšče, je bil danes skoraj prazen. Pomislila sem na Bojana, ki se sedaj nekje kopa in zabava. Čeprav mi je izpovedal svojo »veliko« ljubezen, ni ostal niti minute dlje, ampak je že teden dni po zaključku pouka odšel na morje. »Ne morem ostati tu, v tej vročini,« se je opravičeval in je komaj čakal, da mi reče »baj, baj«, se strpa na vlak in se odpelje na jug. Jaz pa naj »uživam« sama v Kočevju in čakam, da se bo gospod vrnil.

In zato sem odšla v Ljubljano, k Maji. Vsak dan sva se z avtobusom peljali kopat v Ilirijo.

V začetku sploh nisem obračala pozornosti na fanta, ki je sedel pred mano. Maja me je opozorila nanj: »To ti je „frajter“. V našo šolo hodi. Ime mu je Roman,« je rekla in pri tem neutrudljivo žvečila svoj žvečilni gumi. Maja se vedno obnaša kot kompjuter, ki v sebi skriva neizčrpno količino najrazličnejših podatkov o vsem, kar bi človeka lahko zanimalo v določenem trenutku. »Daj, pogledj ga!« me je dregnila med rebra. Res sem počasi dvignila glavo in zagledala njegov obraz z ostrimi, vendar izredno pravilnimi potezami. Oči so se nama srečale. Pogledal me je nekako začudeno. Sklonila sem glavo in pri tem živo zardela, kar sicer ni moja navada. Na srečo ni Maja ničesar opazila. Imela je veliko opravka z delanjem balona. Če ne bi bilo tako, me ne bi nič rešilo pred njenimi strupenimi komentarji.

Kmalu sva izstopili in odšli proti bazenu. Družba je bila že v polnem sestavu. Skočila sem v vodo. Ko sem začutila svežino okoli sebe, sem se takoj bolje počutila. Zagledala sem Romana, ki je buljil v neko knjigo. Zelela sem si, da bi me pogledal. Toda veliko prej kakor je on opazil mene, ga je zagledala Maja in zatulila: »Poglej na tisto stran! Tam je!« Od sramu sem se potopila. Bilo mi je strašno nerodno. Toda, precenila sem svoje topaljške sposobnosti in pozabila, da je občasno potrebno tudi dihati. Hitro sem morala na površino in pohlepno lovila zrak. »Zdravo!« sem slišala za hrbtom. Obrnila sem se in malo je manjkalo, pa bi spet potonila. Bil je Roman. Od kod se je naenkrat pojavil, res ne vem. »Videl sem te danes v avtobusu,« je začel z banalnimi frazami. »Tudi jaz tebe,« sem mu odgovorila. Stara moja, obnašaj se kot prvošolka, sem pomislila. Nasmehnil se je. Skupaj sva zaplavala proti koncu bazena. Opazila sem, da je Maja dala znak celi družbi, v kateri smeri je treba v bodoče gledati. Po mahanju z rokami in po kimanju sem zaključila, da pravkar razlaga zgodovino tega srečanja. »Kako to, da se kopaš sama?« me je vprašal Roman in se nasmehnil. Pri tem se je pokazala vrsta čudovitih belih zob, ki so zaradi porjavelega obraza še bolj izstopali. Od pogleda njegovih zelenih oči se mi je kar zavrtele v glavi. Nisem vedela, kaj naj mu odgovorim; pravzaprav mu resnice nisem hotela povedati: »Jaz te ne bi nikoli puščal same,« se je zagonetno nasmehnil. Naenkrat sem si zaželela, da bi odšla. Ostala sem. Prijel me je za roko in začudeno vprašal: »Sem rekel kaj takega, kar ne bi bilo potrebno?«

»Ne, ampak oditi moram. Prijatelji me čakajo.« Ni bilo težko ugotoviti, da nisem govorila resnice. Pustil me je. Za trenutek sem neodločno zastala,

ne da bi sama vedela, ali res želim oditi. Potem sem stekla k svoji družbi, ki si je z vso močjo prizadevala, da bi iz mene izvlekla čim več podrobnosti. Maja je navadno ob takih priložnostih vključila svoj »kompjuter«, da je kasneje lahko svojim prijateljicam natanko poročala. Zdaj pa je Maja diskretno molčala, češ to bo Bojan vesel.

Od nekod se je spet prikazal Roman in mi pomignil. Obotavljajoče sem vstala in stopila k njemu. »Greš v vodo?« je tiho rekel. Samo pokimala sem z glavo, kaj drugega nisem vedela storiti. Na robu bazena se je ustavil, mi šel s prsti prek lega in tiho zamrmral: »Jaz te nikoli ne bi puščal same.« Zardela sem in ga nekaj trenutkov gledala, nesposobna, da mu karkoli odgovorim. Skočila sem v vodo. Ko sem prišla na površje, sem videla, kako še vedno stoji na robu bazena. »Skoči!« sem zaklicala.

Maja bo imela do konca leta o čem govoriti. Bojan pa bo tako in tako kmalu vse izvedel. Toda to me niti najmanj ne skrbi.

OLIVIJA METELKO,
gimnazija Kočevje

Življenje

Življenje...
Prebijanje iz dneva v dan
korak za korakom
kot udarjanje
po belih in črnih tipkah klavirja
Življenje...
Trpljenje...

Morda sreča
Ali pa solze
Pa vendar življenje...
Daljše ali krajše
moje
tvoje
naše...

Dijaški jedilnik

PIJAČE

Hladne dijaške solze
Destilirana voda
Amfoterni likerji

PREDJEDI

Šunka z minusi
Mleta pisemca
Drobna zamujanja s tartar omako

GOTOVE JEDI

Dijaki v omaki
Klasična prišepetavanja na hitro
Ocvrti kampanjec

JEDI PO NAROCILU

Profesorji na žaru
Fizikalni test s kajmakom
Fondue iz neopravičenih ur

JUHE

Mesni ragu z opilki
Juha iz kemijskih formul
Telečja obara »à la 2.c«

DESERTI

Dijaški zavitek
Palačinke z nepravilnimi glagoli
II. Talesov izrek s sladkornim prelivom

DOBER TEK!

2. c

ŠALJIVE OD TU IN TAM

MARJETA DAJCMAN

Šolski maček

Z Jožico sva poučevali v Beli krajini, v majhni vasici na vrhu hriba, sredi vinogradov. Bili sva še mladi, in ker sva živeli le med otroki, tudi otročji.

Nekoč sva v šolski kuhinji zapazili miško. Zavpili sva in odskočili vsaka na svojo stran. — »Kaj pa zdaj?« sva vzdihnila. — »Kaj neki?« pravi šolska snažilka. »Mačko bo treba.« — »Mačko? Kje naj jo pa dobimo?« — »Kje neki?! Jaz jo bom prinesla,« je rekla snažilka.

Drugi dan je res prinesla zares ljubkega mačka. Imel je lepe lise v črni, beli in rumeni barvi. Hitro se je udomačil in se lepo redil, saj sva ga dobro hranili pa tudi od učencev je dobil kak kos potice ali mesa, včasih pa kar celo klobaso. Vsi so ga spoštovali, otroci pa so se mnogo ukvarjali z njim in kmalu je znal skakati v višino in daljino, prevračati kozolce in še marsikaj. Skratka, poznalo se mu je, da je šolski maček.

Nekoč so naju učenci vprašali, kako je mačku ime. — Saj res, na ime sva čisto pozabili, ime pa vendar mora imeti! Razmišljava, razmišljava, kakšno ime bi mu dali. Pa se obe hkrati spomniva, spogledava se in se naglas zasmеjeva: »Dušan naj bo! Saj je tudi našemu nadzorniku Mucu ime Dušan, pa naj bo še naš muc — Dušan!«

Naslednjega dne so že vsi učenci vedeli, kako je ime šolskemu mačku, pa tudi on je to kmalu vedel. Življenje je mirno teklo dalje, dokler ni nekega dne nenadoma nekdo potrkal na vrata in vstopil v razred.

»Tovarišica, vi kar sedite, bom jaz sam preveril, koliko znajo učenci. Otroci, jaz sem vaš nadzornik, Muc Dušan...«

Tedaj je v razredu zavreščalo in zagrmelo od smeha. Otroci so mahali z rokami in se zvijali, eden je padel s stola in se valjal po tleh. Nadzorniku je bilo nerodno, popravljal si je obleko, lase..., ker je mislil, da je z njegovo obleko kaj narobe, gledal se je v ogledalo. To se je učencem zdelo še bolj smešno in smehu ni bilo ne konca ne kraja.

Dolgo je trajalo, preden je nadzornik napravil mir. Nato je začel z spraševanjem: »Otroci, vi ste se včeraj učili o stavkih. Pa mi povejte en povedni stavek!... No, ti v zadnji klopi!...« Učenec se je navihano namuznil, nato pa resno in odločno odgovoril: »Maček je v sobi.« — Spet

smeh, smeh... Nadzornik je prišel k meni in mi potihem rekel: »Zdaj pa res ne vem, ali so otroci tako bistri, da to namenoma delajo, ali pa: slepa kura zrno najde...« — Nisem mu odgovorila, kajti tedaj je mene zgrabil smeh, ki se ga nisem mogla ubraniti. Ko so učenci videli, da se jaz smejim, so se še oni smejali, ne da bi vedeli, zakaj. To se je spet meni zdelo smešno in smehu ni bilo ne kraja ne konca. Nadzornik ni vedel, kaj bi počel, pa mi je rekel: »Grem še k tovarišici Jožici« in je odšel. Nadzornika dolgo po tem ni bilo k nam. A nekdo mu je povedal, zakaj je bilo takrat toliko smeha, in ko naju je videl na učiteljski konferenci, je dejal: »Le glejta, da ne bo tako, kot pravi pregovor: Kadar mačke ni doma, miške plešejo...«

Naš maček pa je dobil novo ime — Nadzornik. Postal je še bolj ponosen in še bolj spoštovan...

M. COLARIC

Kako sem podrl prvega Italijana na Kočevskem

Alojz Pečjak iz Dolge vasi pri Kočevju je zelo prijeten sobesednik. Človek bi kar sedel pri njem in ga poslušal, saj je njegovo pripovedovanje živo in tekoče, da kar vidiš stvari, o katerih pripoveduje. Tokrat se je razgovoril o dogodku tam izpred štirintridesetih let, ko se je ravno začela druga svetovna vojna.

»Ob kapitulaciji Jugoslavije je bil prvi sovražni vojak, ki je stopil na kočevska tla, Nemec. To je med tako imenovanimi kulturbundovci, ki so bili hudi nasprotniki naprednih Slovencev v Kočevju, vzbudilo veliko navdušenje. Vendar njihovo veselje je bilo malo preuranjeno, saj so Kočevje takoj zatem zasedli Italijani.«

Tovariš Pečjak je bil takrat štirinajstletni fantič. Bil je vajenec kovaške stroke, tudi njegov mojster je bil zaveden Slovenec, doma iz Sentjerneja, in je svoje napredne ideje prenašal tudi na svoje vajence.

»Tega dne, ko so Italijani prvič slavnostno prikorakali v Kočevje, sva se s prijateljem, ki je bil tudi vajenec, vračala od kosila in že pri cerkvi sva zaslišala godbo. S kolesi sva se brž odpeljala proti gimnaziji pogledat, kaj se dogaja. Imela sva kaj videti! Po mestu je korakala italijanska godba s kapelnikom na čelu. Ta je imel v rokah dirigentsko palico, okrašeno z velikim rjavim cofom. Jezen sem bil na ves ta ceremonial, zato sem sklenil, da jih bom malo prestrašil. S kolesom sem naglo zapeljal prednje, takrat pa me je na cesti, posuti s peskom, zaneslo, da sem se zaletel naravnost v kapelnika, da je padel čezme, palica pa je zletela daleč naprej po cesti. Ves je bil prašen in opraskan, z njim vred pa so preklinjali vsi godbeniki. Eden izmed njih me je pošteno brcnil v zadnjo plat, da sem kar pozelenel od strahu. Pristopila sta dva vojaka in od mene zahtevala osebne podatke.

No, razburjenje se je čez nekaj časa poleglo in lahko sem se odpeljal v delavnico.

Tako sem podrl prvega Italijana na Kočevskem in še danes se rad spominjam tega dogodka«, je ob koncu povedal tovariš Pečjak.

Janez Cernač:
PROSNJA

